

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra primární a preprimární pedagogiky

Bakalářská práce

Výtvarné činnosti v mateřské škole ve třídě věkově heterogenní

Vypracovala: Simona Klabočová

Vedoucí práce: Mgr. Martina Lietavcová, Ph.D.

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích

.....

Simona Klabočová

Poděkování

Tímto způsobem bych chtěla poděkovat doktorce Martině Lietavcové za její odborné vedení a cenné rady při zpracování této bakalářské práce. Dále děkuji dětem a učitelkám z mateřské školy za ochotu a vstřícnost, kterou mi poskytly během realizace výtvarných činností.

Abstrakt

Bakalářská práce se věnuje výtvarným činnostem v mateřské škole ve třídě věkově heterogenní. Jejím cílem je vytvoření zásobníku výtvarných činností napříč školním rokem. Činnosti jsou navrženy tak, aby byly snadno realizovatelné ve věkově heterogenních třídách mateřských škol. Každý výtvarný nápad obsahuje verzi pro starší a verzi pro mladší děti. Obsah teoretické části se zaměřuje na předškolní období, dětský výtvarný projev, výtvarné techniky, materiály, instrumenty a věkově heterogenní třídy mateřských škol. Praktická část prezentuje zásobník výtvarných činností, z nichž některé byly realizovány v mateřské škole a prostřednictvím metody zúčastněného pozorování evaluovány.

Klíčová slova: předškolní období; dětský výtvarný projev; výtvarné činnosti; věkově heterogenní třída mateřské školy

Abstract

The bachelor thesis deals with creative art activities in kindergartens with age-heterogenous classes. The aim of the work is to make a collection of creative art activities done throughout the school year. The activities are designed to be feasible in age-heterogenous classes in kindergartens. Each art idea includes a version both for older and younger children. The contents of the theoretical part focus on the preschool period, children's artistic expression, art techniques, various aids and age-heterogenous kindergarten classes. The practical part presents a collection of creative art activities, some of which were implemented in a kindergarten and evaluated through the participant observation method.

Keywords: preschool period; children's artistic expression; art activities; age-heterogenous kindergarten class

Obsah

ÚVOD	8
TEORETICKÁ ČÁST	10
1 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ.....	10
1.1 MOTORIKA	11
1.1.1 <i>Jemná motorika rukou</i>	11
1.1.2 <i>Grafomotorika</i>	12
1.2 VIZUOMOTORICKÁ KOORDINACE	13
1.3 FANTAZIE	14
1.4 INDIVIDUÁLNÍ ROZDÍLY MEZI DĚTMI.....	14
2 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV.....	15
2.1 VÝVOJ DĚTSKÉHO VÝTVARNÉHO PROJEVU	16
2.1.1 <i>Vývoj dětské kresby na příkladu stromu</i>	18
2.1.2 <i>Vývoj dětské kresby na příkladu postavy</i>	18
2.2 LATERALITA.....	19
2.3 SEZENÍ U STOLU A ÚCHOP TUŽKY	20
3 VÝTVARNÉ ČINNOSTI	22
3.1 ZÁKLADNÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY	23
3.1.1 <i>Kresba</i>	23
3.1.2 <i>Malba</i>	24
3.1.3 <i>Plastická a prostorová tvorba</i>	25
3.1.4 <i>Grafika</i>	26
3.2 DALŠÍ VÝTVARNÉ TECHNIKY	27
3.2.1 <i>Vytrhávání</i>	27
3.2.2 <i>Stříhání</i>	27
3.2.3 <i>Lepení</i>	27
3.2.4 <i>Šablony</i>	27
3.2.5 <i>Zapouštění</i>	28
3.2.6 <i>Body art</i>	28
3.2.7 <i>Land-art</i>	28
3.2.8 <i>Muchláž</i>	28
3.2.9 <i>Koláž</i>	29
3.2.10 <i>Frotáž</i>	29

3.3	VÝTVARNÉ MATERIÁLY	29
3.4	VÝTVARNÉ INSTRUMENTY	29
4	VĚKOVĚ HETEROGENNÍ TŘÍDY MATEŘSKÉ ŠKOLY	30
4.1	VÝHODY VĚKOVĚ HETEROGENNÍCH TŘÍD	30
4.2	METODICKÁ DOPORUČENÍ PRO PRÁCI V HETEROGENNÍCH TŘÍDÁCH	31
	PRAKTICKÁ ČÁST	33
5	OBCENÁ CHARAKTERISTIKA PRAKTICKÉ ČÁSTI	33
5.1	CÍL BAKALÁŘSKÉ PRÁCE	33
5.2	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU	33
5.3	METODY A POSTUPY PRÁCE	33
6	ZÁSObNÍK ČINNOSTÍ	34
6.1	PODZIM	34
6.2	ZIMA	40
6.3	JARO	46
6.4	LÉTO	53
7	POPIS A REALIZACE VYBRANÝCH ČINNOSTÍ	60
7.1	PODZIM	61
7.2	ZIMA	65
7.3	JARO	69
7.4	LÉTO	72
8	DISKUSE	76
	ZÁVĚR	79
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	81
	SEZNAM OBRÁZKŮ	83
	SEZNAM PŘÍLOH	84

ÚVOD

Jako téma své bakalářské práce jsem si zvolila výtvarné činnosti v mateřské škole ve třídě věkově heterogenní. Již od nízkého věku byla výtvarná výchova činností, ke které jsem tíhla. Ačkoliv si z dětství nepamatuji mnoho, šanony plné dětských výkresů a výpovědi rodičů mi jsou důkazem. Od svých devíti do svých šestnácti let jsem docházela do základní umělecké školy, výtvarný obor. V průběhu vysokoškolského studia předškolní pedagogiky jsem začala uvažovat nad tím, jak si sama sebe představuji v budoucí profesi učitele mateřské školy. V rámci praxí jsem se s výtvarnými činnostmi setkala mnohokrát. Díky tomu vím, že je to něco, co mě baví, co mi dává smysl a na co bych se v mé budoucí profesi chtěla zaměřit. Výtvarka totiž není jen o krásných výtvorech vystavených v prostorách školy. Prostřednictvím výtvarného tvoření u dětí dochází k rozvoji osobnosti, rozvíjíme jejich jemnou motoriku, pohybovou koordinaci, estetické cítění, nadšení z tvořivosti, představivost, fantazii a mnoho dalšího. Zaměření na práci v heterogenních třídách mateřských škol jsem zvolila především z důvodu náročnější realizace. Vzhledem k širšímu věkovému rozmezí dětí ve třídě musí brát učitel zřetel nejen na individuální zvláštnosti každého z dětí, ale i na jejich zvláštnosti věkové.

Cílem práce je vytvoření zásobníku výtvarných činností napříč školním rokem. Můj záměr spočívá ve vytvoření takové bakalářské práce, která bude sloužit jako zdroj inspirace a výtvarných nápadů nejen mně, ale i všem, kteří pracují s dětmi předškolního věku.

V teoretické části se nejprve budu zabývat charakteristikou dětí v předškolním období a specifiky jejich výtvarných projevů. Považuji za velmi důležité znát věkové zvláštnosti dětí, se kterými pracujeme. Dále se budu věnovat výtvarným činnostem jako takovým. Znalost výtvarných technik, materiálů a instrumentů nám může být během realizace výtvarných činností velmi přínosná. Poslední kapitola bude poskytovat informace týkající se věkově heterogenních tříd v mateřských školách, jejich výhod a metodických doporučení pro práci v nich.

V praktické části vytvořím soubor výtvarných činností určených pro práci s dětmi v heterogenních třídách mateřské školy. Každá výtvarná činnosti bude obsahovat verzi pro starší a pro mladší děti. Vybrané činnosti budu realizovat ve věkově heterogenní

třídě mateřské školy a prostřednictvím metody zúčastněného pozorování a stanovených evaluačních otázek evaluovat.

TEORETICKÁ ČÁST

1 PŘEDŠKOLNÍ OBDOBÍ

Od dvou do tří let děti prochází obdobím batolecím. Až pak bývají děti většinou připraveny opouštět rodinná prostředí a aktivně se zapojit do širších společenských okruhů, především do společnosti druhých dětí (Matějček, 2005).

Předškolní období zahrnuje třetí až šestý rok dítěte. Konec této fáze je určen nejen fyzickým věkem dítěte, ale i sociálně, dalším výrazným krokem do společnosti, nástupem do školy (Vágnerová, 2012). Langmeier a Krejčířová (2006) jinak nazývají předškolní období v užším slova smyslu „věkem mateřské školy“.

Pro předškolní období je charakteristická stabilizace vlastní pozice ve světě. Vztah dítěte ke světu se diferencuje. V poznávání světa hraje velkou roli představivost, fantazijní zpracovávání informací a intuitivní uvažování. V důsledku velmi bohatých a barvitých představ se v předškolním věku často setkáváme s dětskou konfabulací. Konfabulacemi neboli smyšlenkami dětí zaplňují mezery mezi vnímanými jevy či jednotlivými detaily (Vágnerová, 2012; Šulová, 2004).

Myšlení předškolního dítěte je nepřesné, ještě nerespektuje zákony logiky a má mnoho omezení. Piaget (1966) označoval tuto fázi kognitivního vývoje jako období názorného, intuitivního myšlení, které se projevuje určitou selekcí informací a specifickým způsobem jejich zpracování.

Předškolní věk je zároveň fází přesahu rodiny, jelikož socializace už probíhá i mimo ni. Rozvoj osobnosti jedince probíhá v interakci s dalšími lidmi, čímž dítě rozvíjí i svou individualitu. Socializace se projevuje jak v chování jedince, tak v jeho prožívání, hodnocení, sebepjetí a sebehodnocení, které je součástí individualizace. Dále se také vytvářejí prosociální vlastnosti, jako je například souhra, spolupráce, soucit, soustrast, společná zábava a první přátelství (Vágnerová, 2012).

Oproti batolecímu věku je nyní emoční prožívání vyrovnanější a stabilnější. Děti se lépe orientují v emocích svých i v emocích jiných lidí. Vývojově podmíněné jsou změny

v emočním prožívání, především v emoční expresi. Sem patří například projevy vzteku, zlosti, strachu, smysl pro humor a schopnost těšit se na něco (Vágnerová, 2012).

Na začátku předškolního věku můžeme stále zaznamenávat nedostatky ve výslovnosti a slovní zásobě. Matějček (2005, s. 140) ale uvádí, že „...od prvních básniček a písniček vývoj řeči postoupí tak dalece, že před vstupem do školy jsou už přítomny prakticky všechny formy dětské skladby.“ Řeč se během předškolního období značně zdokonalí a dítě je tak dokonce schopno naučit se více než jednomu jazyku.

V předškolním období také dochází ke změnám v růstu a tělesných znacích. Mléčné zuby začnou vypadávat a jsou nahrazovány stálými, druhými zuby. Rysy v obličeji postupně nabývají charakter rysů dospělého jedince a celkové proporce těla se začínají podobat dospělému jedinci taktéž (Allen & Marotz, 2002).

Pro oblast motoriky je typické zlepšování kvality pohybové koordinace, což se projevuje například v samoobsluze. Pohyby jedince jsou účelnější, přesnější a plynulejší (Šulová, 2004). O motorice ale více až v následujících kapitolách.

1.1 Motorika

Motorika je pro nás hlavním zdrojem informací, že je vše v pořádku. Jako první se rozvíjí motorika hrubá, která je základním stavebním kamenem motoriky jemné. Pohybová zralost dětí se prokazuje na jejich grafmotorickém projevu (Otevřelová, 2016).

Motorický vývoj předškolního dítěte bychom mohli označit jako stále se zdokonalující. Zlepšuje se koordinace a elegance pohybů a hbitost. Dítě neustále cvičí svou zručnosti, a to zejména při kresbě (Langmeier & Krejčířová, 2006).

1.1.1 Jemná motorika rukou

Jemná motorika se zabývá drobnějšími pohyby, které jsou účelnější, přesnější a specializovanější. Jedná se o pohyby drobných svalů. Budeme se zde zabývat jemnou motorikou rukou. Mimo tu sem patří i jemná motorika mluvidel a okohybných svalů (Otevřelová, 2016).

Jemná motorika rukou představuje schopnost manipulace s drobnými předměty. Stará se o spolupráci prstů a ruky. K manuální práci by děti měly být vybízeny denně.

Opakovanou manipulací s drobnými předměty se drobné svaly zdokonalují. K rozvoji jemné motoriky dochází postupně. Děti začínají manipulací s většími předměty a využívají při tom velkých pohybů. Časem se ale pohyby i předměty se kterými děti manipulují zmenšují. Zmíněnou manuální prací může být například manipulace s kostkami, stavebnicemi, sbírání a navlékání korálků, zapínání zipů, knoflíků nebo nejrůznější výtvarné tvoření (Otevřelová, 2016; Doležalová, 2010).

Looseová et. al. (2003) uvádějí ve své knize přehled o jednotlivých rozvíjených schopnostech a osvojovaných dovednostech dětí a dávají je do kontextu s věkem dítěte. Ve třech letech dítě používá příčný úchop s nataženým ukazováčkem, maluje zakulacené tvary, skládá papír a navléká korálky na kus drátu. Zvládá jíst vidličkou a samo si nalévat pití. Míč hází v určitém směru a chytá ho oběma rukama. O něco později dítě drží tužku prsty a zvládá nakreslit kruh. Staví věž z osmi kostek, rozbalí si samo bonbon a svléká se bez pomoci druhých.

Ve čtyřech letech dítě dovede uchopit štětec, začíná stříhat nůžkami a začíná s vykreslováním. Chytá malý míček a poradí si se zapínáním a rozepínáním knoflíků. V druhé polovině čtvrtého roku dítě nakreslí kříž a skládá jednoduché obrazce ze zápalek.

V pěti letech děti zvládají stříhat podél linie a poradí si třeba i s navlečením nitě na jehlu. Lepší se také jejich manipulace s míčem. Malé míčky chytají s rukama nad hlavou a časem si poradí i s chytáním vyhozeného míče nebo s chytáním míče jednou rukou.

V šesti letech dítě kreslí se správným držením tužky. Dokáže nakreslit strom, dům, slunce a postavu nakreslí asi s osmi detaily. Obléká se samostatně a poradí si i se zavázáním tkaniček. (Looseová et. al., 2003).

1.1.2 Grafomotorika

Pojem grafomotorika označuje veškeré psychické i motorické činnosti, které jsou nutné pro psaní, kreslení a malování. Pro kvalitní grafomotoriku je nutné, aby dítě mělo vyvráslou hrubou motoriku a motorickou koordinaci. Dětem v předškolním období se vyvíjí koordinace jemných pohybů zápěstí a prstů. Grafomotoriku podporujeme provozováním nejrůznějších uvolňovacích cviků, které je potřeba provádět pravidelně.

Cílem je tak připravit děti na psaní. Nacvičujeme s nimi rytmus budoucího psaní, uvolňování paží, předloktí, zápěstí a prstů a mnoho dalšího (Otevřelová, 2016).

Doležalová (2010) uvádí, že pro ovládnutí funkční grafomotoriky a budoucího psaní je nezbytné dosáhnout určité úrovně rozvoje hrubé a jemné motoriky, její koordinace se smyslovým vnímáním, výběrové vnímání a rozvoje řeči a myšlení. Rovněž uvádí podmínky nutné pro úspěšné rozvíjení grafomotoriky:

- „Přiměřenost aktivity (obsahem, tématem, provedením, délkou),
- postupně zvyšovaná náročnost činností,
- vzbuzení zájmu (hrou, novostí činností i grafického prostředku, tématem pohádky), navození tvořivosti i experimentace s materiály,
- začlenění grafomotorických činností do komplexnější situace, neboť přirozeněji vyplývají ze situace, děti je necítí jako dril,
- povzbuzování a kladné hodnocení,
- podnětné a pozitivní psychosociální klima“ (Doležalová, 2010, s. 25-26).

Grafomotoriku dětí je třeba rozvíjet postupně, na nic bychom neměli tlačit. U každého je totiž doba vytvoření grafomotorických dovedností různá a musíme tak každému dítěti dopřát náležitý čas (Doležalová, 2010).

1.2 Vizuomotorická koordinace

Dětská kresba je ukazatelem jak grafomotorických schopností, tak vizuomotorické koordinace (Lisá & Kňourková, 1986).

Vizuomotorikou rozumíme spolupráci zrakového vnímání s pohybem. Dobrá souhra zrakového vnímání a pohybu vytváří přirozeně předpoklad pro kreslení i budoucí psaní. Nejprve je ale potřeba rozvíjet a podporovat každou ze složek zvlášť. První složkou je zrakové vnímání, do kterého spadá zrakové rozlišování, zraková analýza a syntéza a vnímání figury a pozadí. Druhou složkou je dobře rozvinutá motorika, především motorika jemná a grafomotorika. Důležitou roli zde hraje i zraková paměť. „Dítě potřebuje to, co vidí, zachovat ve zrakové paměti a následně to propojit s pohybem ruky a prstů“ (Otevřelová, 2016, s. 121).

1.3 Fantazie

Málokdo má živější, tvořivější a neotřelejší fantazii než děti předškolního věku. Předškolní věk bychom mohli považovat za vrcholnou dobu fantazie (Matějček, 2005).

Fantazie má v předškolním věku harmonizující význam a je nezbytná pro citovou a rozumovou rovnováhu dítěte. Děti mají občas tendenci přizpůsobovat skutečnost svým potřebám a přáním, nerespektovat realitu (Vágnerová, 2012).

Předškolní děti bývají velmi nápadité. Jejich nápaditost je potřeba během činností v mateřské škole rozvíjet a podporovat. Chápání světa předškolního dítěte se jeví jako nekonečné, svérázné a originální. „Fantazie a představivost dětí v předškolním věku je fascinující“ (Syslová, 2022, s. 120).

1.4 Individuální rozdíly mezi dětmi

Vývoj dětí předškolního věku může probíhat velmi individuálně. Zaleží na rychlosti, kterou se dítě vypořádává s jednotlivými vývojovými kroky. „Vývoj dítěte neurčují a nedefinují pouze jeho dědičné vlohy, ani neprobíhá stejnoměrně, pravidelně a paralelně ve všech vývojových oblastech“ (Looseová et. al., 2003, s. 40).

Každé dítě je jiné a potřebuje tak na zvládnutí jednotlivých vývojových úkolů jiné časové rozmezí. Na tuto rozdílnost bychom si měli při vyzrávání vždy vzpomenout, nepožadovat po dětech něco, na co ještě nejsou zralí ale zároveň ani nepromeškat ten správný čas. Postupovat musíme pozvolně, nenásilně a s respektem k vývojovému stupni konkrétního dítěte (Otevřelová, 2016).

Na velké individuální rozdíly mezi dětmi ve své knize poukazuje i Matějček (2005). Některé děti mohou být napřed v tom, jiné zase v onom. Podstatné je však to, že většinou se vše časem srovná.

Velkým přínosem zde může být mateřská škola. I děti, které se zdají býti pozadu, se dost možná v kolektivu vrstevníků rozvinou více než kde jinde. Stejně staré děti budí v zaostalém dítěti pozornost svým počínáním. Jsou pro ně motivací. „Dnešní věda říká, že dětská společnost je pro předškolní dítě vývojově nutná“ (Matějček, 2005, s. 143).

2 DĚTSKÝ VÝTVARNÝ PROJEV

Výtvarné projevy, zejména kresba, provází děti od prvního čárání v polovině druhého roku. Jsou to projevy, které se dají dobře pozorovat a stimulovat. V dětské kresbě se odráží prožitek světa, smyslová vnímavost, citové rozpoložení, rozumová vyspělost, znalost funkce předmětu a sociální zkušenost dítěte (Lisá & Kňourková, 1986).

Předškolní věk je obdobím, kdy téměř každé dítě velmi rádo a hodně kreslí a zapojuje při tom svou bohatou fantazii. Mělo by mít proto vždy po ruce papír, náčiní na kreslení a možnost kreslit vždy, když chce. Kresby pro dítě znamenají nejen vytvoření krásného výtvoru. Dítě do kreseb vkládá sebe sama. „Pro dítě to především znamená možnost dosáhnout určité citové vyrovnanosti a promítnout na papír to, co ještě nedokáže vyjádřit slovy – téma sebedůvěry, vztah k tatínkovi, úzkost z toho, jaké to bude, až vyroste, radost, strach, smutek atd.“ (Bacus, 2004, s. 77).

Při kreslení není správné dítě jakkoliv ovlivňovat a do jeho práce zasahovat. Jen těžko můžeme z obrázku něco vyčíst, když dítě kreslí podle našich slov, a ne podle vlastní fantazie. Další věc je ta, že každý obrázek si zaslouží určitou dávku pozornosti. Obrázek nemusí být zrovna povedený, musíme však mít na paměti, že i v takových obrázcích se může mnohé skrývat. „Nevhodné trestání dítěte za jeho spontánní kresebnou aktivitu může mít později za následek nechuť ke kresbě vůbec“ (Lisá & Kňourková, 1986, s. 160-161). Měli bychom proto s dětmi o jejich výtvozech hovořit a povzbuzovat je k dalším kresebným činnostem (Lisá & Kňourková, 1986; Bacus, 2004).

S tímto názorem se ztotožňuje i Kutálková (2010). Kritické vyjadřování dospělých vůči výkresům dítěte může být jednou z příčin ztráty spontaneity. Dítě nechce slyšet co dělá špatně. Nezajímá ho, že oblohu nakreslil špatnou barvou a že auto má kola čtyři a ne tři. Dítě potřebuje od dospělého podpořit. Potom nehrozí, že ho kreslení přestane bavit.

„Kresba má pro dítě i velký výchovný význam, zejména v navazování kontaktu a účinné spolupráce“ (Lisá & Kňourková, 1986, s. 180). Tím jsou myšleny například aktivity, se kterými se děti mohou potkat v prostředí mateřské školy, například doplňovací kresby nebo dokreslování dějových obrázků formou hry. Dalším takovým tématem jest experimentace s barvou. Přesto že děti předškolního věku ve vlastních kresbách barvy

v celé šíři neuplatňují, velmi silně je vnímají. Je proto dobré s nimi pracovat (Lisá & Kňourková, 1986).

Dostatečná zkušenost s kresbou je pro budoucí psaní velice důležitá. Proto je také žádoucí odstranění strachu, trémy či napětí při této činnosti (Kutálková, 2010).

2.1 Vývoj dětského výtvarného projevu

Vlastní začátky dětské výtvarné „řeči“ jsou podobné řeči mluvené. „Tak jako jednotlivé zvuky přecházejí neohraničeně jeden do druhého a jsou tu dřív, než se spojí s nějakým věcným významem, tak nějak je to i s prvními kreslířskými začátky“ (Uždil, 2002, s. 13).

Dítě je obvykle poprvé schopno uchopit tužku kolem 18. měsíce. Je fascinováno stopou, kterou tužka zanechává. Čárá pro radost a po všem co je na dosah dětské ruky (Lisá & Kňourková, 1986).

To zmiňuje a doplňuje ve své knize i Uždil (2002). V samotných začátcích dětské kresby dětem ani tak nejde o konečný výsledek. Jsou fascinovány stopou, kterou jejich činy zanechávají. Zpočátku takovým činem může být třeba sledování stopy, kterou zanechává ruka na zamíženém skle. Zdá se, že zpočátku je pro děti důležitější okolnost, že se kreslí. Až později zaujetí procesem přejde v důležitost výsledku kresby. Tomu, co se kreslí a jaká je podobnost výtvoru se zobrazovaným předmětem.

Pozoruhodné je i chování dítěte k ploše, na kterou kreslí. Zpočátku často přesahuje hranice papíru. Časem je však začíná respektovat a snaží se o rovnoměrné zaplnění celé plochy papíru (Uždil, 2002).

Nejprve se objeví bodavý, trhavý pohyb, později pohyb krouživý. Střídání obou rukou při úchopu tužky se časem ustálí na dominantní ruce. „Ve třech letech se sledované čarání začíná diferenciovat, dítě se snaží napodobovat a znázorňovat některé části objektu, které je zaujaly“ (Lisá & Kňourková, 1986, s. 117).

Začátkem třetího roku, když dítě čmárá po papíře, čmárá po celém. Počmárá vše, co mu přijde pod ruku. Tužku dítě v tomto věku drží většinou stále v dlani. Jeho výtvořky jsou ale dokonalejší než ve dvou letech. Dítě se neustále zlepšuje a posouvá. Až ke konci třetího roku dítě zvládne napodobit předkreslené svislé a vodorovné čáry. Na konci

třetího roku dozrává jemná pohybová koordinace a souhra ruky, oka a představivosti. Tužka začíná poslouchat tvůrčí záměr dítěte. „Děti začínají kreslit a zpodobovat věci okolního světa – tedy to, co je, co existuje, co má jméno“ (Matějček, 2005, s. 131).

Postupem času se u dětí rozvíjí zraková kontrola kresebné činnosti a objevují se typická jednoduchá schémata: sluníčko, lidská postava, domek, tráva, strom aj. Jednotlivé části těchto schémat ale ještě nedrží proporce ani správné propojení. „V tomto období od tří do pěti let závisí bohatost kresebných výtvarů na výchovné stimulaci rodičů, na láskyplné součinnosti rodičů s dítětem“ (Lisá & Kňourková, 1986, s. 117).

Šestý rok je pro dětskou kresbu velice podstatným. Dítě se již utkalo s grafomotorickou neobratností a začíná se plně věnovat znázorňování konkrétních předmětů a fantazijním představám. konfrontuje osvojená obecná schémata s realitou světa. Začíná se více zaměřovat na detaily a odpovídající proporce (Lisá & Kňourková, 1986).

Výše uvedené shrnuje schéma znázorňující vývoj dětské kresby dítěte od tří do sedmi let od Lisé a Kňourkové (1986):

„Tři roky – Nápodoba obrysových tvarů – kruh

Obrysová, cílená nápodoba, obrysové provedení sluníčka, květiny; začíná se projevovat plynulý pohyb

Čtyři roky – obrázkové studium, kombinace, hlavonožec – obrysová kresba

Spontánní kresba, kombinace základních tvarů, obsahové zaměření na svět kolem sebe

Pět let – kresba dvoudimenzionální; kresba lidské postavy

Spontánní, kombinačně i obsahově bohatá kresba; pestrost prvků, vyhledávání detailů, fantaskní představivost a barevnost

Šest let – popisný symbolismus; humanizace kresby

Spontánní, na detaily bohatá kresba, detaily již symbolizují určité obsahy kresby, oděv charakterizuje nejen pohlaví ale i většinu osob

Sedm let – popisný realismus; humanizace kresby

Ubývá spontaneity – nastupuje záměrnost, zachycování detailů; výpověď o světě, vliv a kopírování viděného“ (Lisá & Kňourková, 1986, s. 121).

Bezděková et al. (2016) ve své knize uvádějí znaky typické pro kresbu předškolního dítěte. Mezi tyto znaky patří R-princip (pravoúhlost), transparence (průhlednost/ „rentgenové vidění“), antropomorfismus (zvířata nebo jiné objekty nesou lidské rysy) a grafický automatismus (opakování osvojených tvarů).

2.1.1 Vývoj dětské kresby na příkladu stromu

Strom můžeme zařadit mezi grafické podoby, které se v dětské kresbě objevují od samého začátku velmi často. Můžeme na nich proto dost dobře pozorovat, jak se vyvíjejí (Uždil, 2002).

Ve dvou letech dítě pouze čmárá. Třetím rokem kreslí jednoduché kmeny stromu, kdy čáry naznačují větve. Projevuje se zde R-princip, kmen bývá ve tvaru „T“. Ve čtyřech letech dítě kreslí vodorovné kresby větví a nakreslené čáry jsou rovné a diferenciované od kmenu stromu. Obraz jako celek se začíná velmi zlepšovat, větve postupně začínají mířit vzhůru a dítě začíná kreslit více detailů. V pátém roce navíc přibývají menší větve v úhlu k větším. Šestý a sedmý rok je charakteristický detailnějším propracováním celého obrázků. Dítě přidává plody, obrázek vybarvuje, stínuje a větve se napojují ve směru růstu stromu (Looseová et. al., 2003).

Uždil (2002) se s tímto rozřazením ztotožňuje a doplňuje, že v určitém bodě kresby stromu dítě začíná dělit strom na jehličnatý a listnatý. Jehličnatý strom mívá dítě v představách především díky symbolice Vánoc a listnatý pro dítě bývá velmi často stromem ovocným.

2.1.2 Vývoj dětské kresby na příkladu postavy

Podle Matějčka (2005) děti začínají s kresbou postavy koncem třetího roku. V tomto období děti napodobují věci, které je obklopují. Prvními takovými výtvy bývají často právě lidé – děti kreslí hlavonožce. „Tj. něco jako hlava a obličej s některými náležitostmi a k tomu jsou připojeny nohy. Ty jsou zřejmě pro dítě nad jiné významnou charakteristikou lidské postavy“ (Matějček, 2005, s. 131).

Obličej představují především doširoka otevřené oči, na které děti jen zřídka zapomenou. Oči jsou důkazem života. Dlouho na sebe nenechají čekat ani ústa, nos a vlasy. Uši se k hlavě připojují o dost později. Nohy, které se objevují současně s hlavou, vychází z oválu představujícího hlavu. S jejich pomocí vzniká ucelený obraz pohybujícího se člověka (Uždil, 2002).

Kolem čtvrtého roku postavě přibývají i ruce, zpočátku však s libovolným počtem prstů. Až později dítě začne kreslit již zmíněné uši a následně i trup. Trup dítě dlouho vnímá jako nepodstatný. Začne ho často kreslit až ve chvíli, kdy hledá místo pro nějaký detail, jako například knoflík. U některých dětí bývá zprvu trup menší než hlava, což souvisí se symbolickým významem obou částí lidského těla. Po trupu přichází na řadu krk (Matějček, 2005; Uždil, 2002).

U oblečení je tomu tak, že zprvu bývá pod oblečením vidět tělo, končetiny. Postupně však této „průhlednosti“ ubývá a zároveň přibývá i spousta detailů a jiných doplňků (Matějček, 2005).

Zpočátku platí, že žena i muž jsou zobrazováni stejně. To, co vzniká, jsou jen obecná znamení pro člověka hodící se k oběma pohlavím. Spolu s oblečením a detaily se ale objevují i odlišnosti mezi mužem a ženou (vlasy, šaty, šperky, vousy...) (Uždil, 2005).

Šestý rok je charakteristický mimo jiné profilovým zachycením postavy. „Chce-li dítě znázornit, že lidské postavy jdou, že se pohybují, nezbyvá mu nic jiného než je natočit do profilu“ (Uždil, 2002, s. 29). Natočit postavu do profilu pro dítě není jednoduché, časem si to ale vžije a už není potřeba tolik úsilí (Lisá & Kňourková, 1986; Uždil, 2002).

„Oblečený člověk se všemi náležitostmi nakreslený dítětem bez vedení a bez nápovědy je pro psychologa jednou ze známek školní zralosti onoho dítěte“ (Matějček, 2005, s. 148).

2.2 Lateralita

Dominance vedoucí ruky se u dětí zcela zřetelně projevuje od věku čtyř let. Děti, které jsou šikovné na obě ruce ubývá a převažují děti uplatňující v činnostech stále více jednu ruku (Lisá & Kňourková, 1986).

U leváků postupujeme téměř ve všem stejně jako u praváků. Výjimkou je například sklon tužky, na který musíme u leváků více dohlížet. Levoruké dítě si na výsledek své práce nevidí tak dobře, posunem ruky si své kresby schovává. Má proto tendence vytáčet ruku nad řádek nebo nad hotovou kresbu (Kutálková, 2010).

2.3 Sezení u stolu a úchop tužky

Sezení u stolu

U nejmladších dětí není nutné posazovat děti hned ke stolu. Je dobré začínat se širokou výchozí základnou, například v leže. Jako variaci a stupňování je ideální používat různé změny pozice, například leh, dřep, stoj a sed.

Nyní k výchozí pozici – sezení u stolu. Nohy by dětem neměly viset ve vzduchu. Obě chodidla musí být položena celou plochou na podlaze s rozstupem přibližně šířky boků. Stehna jsou vodorovně, holeně svisle. Děti sedí vzpřímeně, páteř a hlavu drží v rovině. Ramena mají uvolněná a ruce jim loktem i zápěstím leží volně na stole (Kutálková, 2010).

Deska stolu by měla být tak vysoko, aby opřené ruce tvořily se stolem v lokti pravý úhel. Ideální je mírně šikmá deska stolu. U takové desky děti sedí rovně a nemají tendenci ulehávat na desku stolu s lokty daleko od sebe (Otevřelová, 2016).

Kutálková (2010) také uvádí, že bychom mimo jiné měli věnovat pozornost i formátu papíru, který dítěti dáváme. „Čím je dítě menší, tím větší formát papíru by mělo dostat“ (Kutálková, 2010, s. 127).

Úchop tužky

Prostředník je pod tužkou podsunutý a tužka leží na jeho posledním článku. Shora tužku lehce přidržuje palec a ukazovák. Zbylé dva prsty spočívají volně v dlani. Úchop tužky by neměl být křečovitý. K navození správného „špetkovitého“ úchopu dětem mohou pomoci trojhranné tužky nebo různé nástavce, které se na tužky nasunou (Otevřelová, 2016).

Na chybné držení tužky bychom si měli dávat opravdu velký pozor. „Při naučeném chybném držení tužky u staršího dítěte už není možná žádná smysluplná korektura“ (Looseová et. al., 2003, s. 34).

Kutálková (2010) tvrdí, že při kresbě by měl na dítě někdo dohlížet a případně ukazovat, jak se tužka drží správně. Pokud tomu tak není, může se stát, že si děti upevní některý nesprávný návyk, kterého se později jen těžko bude zbavovat.

3 VÝTVARNÉ ČINNOSTI

Výtvarné činnosti řadíme mezi činnosti estetické. Do estetických činností patří například i činnosti hudební nebo literárně dramatické. Výtvarné činnosti mají u dětí předškolního věku nezastupitelnou funkci, jejich prostřednictvím se děti vyjadřují. Výtvarnými činnostmi si děti tříbí jejich estetické vnímání, rozvíjí své schopnosti a potřeby vyjadřovat vlastní představy o všem, co je obklopuje a mají možnost vlastního tvoření. Měli bychom proto více než na konečný produkt dbát na kreativní proces dítěte (Bezděková et al., 2016).

S tím souhlasí i Kohlová (1996), která píše, že samotný proces výtvarných činností je pro děti důležitější než výsledek. Děti rády objevují, experimentují, získávají nové zkušenosti, a to vše jim výtvarné činnosti umožňují. Podle Vondrové (2005) bychom dětem během výtvarných činnostech měli dávat dostatek prostoru k vlastnímu sebevyjádření.

Výtvarné činnosti mohou mít formu receptivní nebo produktivní. Receptivní formou se dítě učí vnímat „krásno“ podnětů a produktů v umění, přírodě... Pro tuto práci je však podstatná forma produktivní, která se soustředí na vlastní tvorbu dítěte (Bezděková et al., 2016).

Základní podmínky pro výtvarnou činnost dětem připravujeme díky výtvarným prostředkům, jimiž jsou výtvarné prvky (linie, barvy, tvary...), **techniky, materiály a instrumenty**. Děti se učí vyjadřovat prostřednictvím základních výtvarných prvků, zacházet s výtvarnými instrumenty a používat výtvarné techniky a materiály (Křížová, 2017).

Než se s dětmi v mateřské škole pustíme do výtvarné činnosti, měli bychom si ji předem vyzkoušet se stejnými výtvarnými prostředky se kterými budou pracovat děti. Každé barvy, voskové pastely, lepidla, podklady a další prostředky mohou mít různé vlastnosti. (Hazuková, 2011).

Úplný seznam technik, materiálů a instrumentů není možné vytvořit. Výtvarným prostředkem umožňujícím realizaci výtvarné činnosti se může stát prakticky cokoliv z našeho hmotného okolí (Hazuková, 2011). To samé tvrdí i Křížová (2017). Ve

výtvarných aktivitách se pro výtvarnou tvorbu stále objevují nové prostředky. Proto v následujících kapitolách budu zmíněny výtvarné prostředky pouze některé.

3.1 Základní výtvarné techniky

3.1.1 Kresba

Kresba je nejpřirozenější výtvarnou činností a pro dítě nejvlastnějším vyjadřovacím prostředkem. Doprovází dítě na každém kroku. Dítě kresbou vypráví a používá ji pro ilustraci svých zájmů a představ (Roeselová, 1996).

Kresba je technika založená na lineárním vyjádření. Hlavním vyjadřovacím prostředkem je linie. Může být jednobarevná či vícebarevná, pozitivní (tmavá linie na světlém podkladu) či negativní (světlá linie na tmavém podkladu), reliéfně vystupující nad podklad či zanořená, ostrá či rozostřená atd. Jak můžeme vidět, kresba zahrnuje velkou spoustu dalších druhů (Hazuková, 2011).

Podle Křížové (2017) můžeme techniky kresby rozdělit do dvou skupin a sice na kresbu suchou stopou a kresbu mokrou stopou. Suché kresebné techniky jsou takové, při kterých výtvarný instrument nenamáčíme do žádné tekutiny. Tyto techniky za sebou zanechávají stopy pigmentu (tuhy, hlínky, uhlí). U výtvarných technik kresby mokrou stopou už je potřeba tekutiny. Tyto techniky využívají nástroje (pera, štětce) a barvy (tuše, vodové barvy) (Křížová, 2017; Roeselová, 1996).

Kresba suchou stopou

Do technik kresby suchou stopou patří kresba tužkou, která je základní a nepominutelnou kreslířskou technikou. Děti jsou ale mnohem více využívány pastelky, které jsou pro ně díky rozmanitým barvám mnohem atraktivnější. Další technikou je kresba uhlem. Uhlí je kreslicí materiál širší stopy, černé barvy a jeho stopa se snadno roztírá. Uhlí je podobná rudka, která je většinou hnědá, má masivní a sytou stopu a v kresbě do vlhkého podkladu se linka rozpouští. U uhlí i rudky platí, že jsou vhodnější pro starší děti (Křížová, 2017; Roeselová, 1996).

Kresba mokrou stopou

Do kresebných technik mokrou stopou řadíme perokresbu. Pro perokresbu se používá plnicí pero, klasické pero a další. Pero se namáčí do tuše nebo do inkoustu. Zajímavá je kresba do mokrého podkladu, kdy se linka pera rozpívá. Perokresbě podobná je kresba dřívkem, která je pro děti vedle kresby nejvhodnější kreslířskou technikou. Dřívko neobsahuje zásobu barvy a jeho linie tak postupně mizí, je nestejněměrná. Další technikou je kresba štětcem, která má lineární charakter a dobře se kombinuje s dalšími technikami. Silnou a stejnoměrnou linku nakreslíme pomocí fixy. Kresba fixy je pro děti méně vhodná, děti ji však mají rády pro vnější podobnost s tužkou (Křížová, 2017; Roeselová, 1996).

3.1.2 Malba

Malba barvami je pro předškolní děti velmi důležitá. Rozvíjí fantazii, barevné cítění, vkus a podněcuje děti k experimentování. Je pro ně „výrazem intuitivního ztvárnění emocí, vztahů, prožitků a skutečností našeho světa“ (Roeselová, 1996, s. 62). Hlavními vyjadřovacími prostředky malby jsou barevné skvrny, jejich harmonie a kontrast. Vnímání, prožívání a uplatňování řeči barev se tak stává specifickou neverbální komunikací, kterou se děti vzájemně oslovují a jeden druhému naslouchají (Vondrová, 2001; Roeselová, 1996; Hazuková, 2011).

Je spousta druhů barev a rozmanitých nástrojů, které při malbě můžeme využívat a malovat můžeme prakticky na cokoliv. Na různé formáty papírů, kartonů, na staré květináče i jiné předměty. Často se také malba kombinuje s dalšími výtvarnými technikami. V mateřských školách je malba realizována nejčastěji barvami ředitelnými vodou. Pro předškolní věk jsou vhodnější barvy krycí, vodové barvy nejsou tak výrazné a slouží tak převážně pro kolorování kresby. Pro kolorování kresby se dá využít i suchý pastel. (Vondrová, 2001; Hazuková, 2011).

Malba temperovými barvami je nejvýznamnější malířskou technikou, užívanou ve výtvarné výchově. Temperové barvy nám umožňují neomezené mísení odstínů. Jsou dost syté, dají se však ředit vodou. Zředěné temperové barvy mohou být průsvitné a působit tak jako akvarel. K jejich nanášení se nejčastěji využívají štětce.

Malba akvarelem využívá všech barev palety, kromě bílé. Není u ní možné mísit barvy do té míry jako u malby temperou, jeví se vedle ní proto jako méně inspirativní. Je více druhů akvarelových barev. My si uvedeme dva a sice knoflíkové vodové barvy a anilinové barvy. Anilinové barvy jsou mnohem výraznější, jsou transparentní a syté, zatímco knoflíkové vodové barvy svou sytost ztrácejí. Malba akvarelem se dobře kombinuje s dalšími výtvarnými technikami.

Malba pastelem leží na rozhraní kresby a malby. Podle pojiva, které spojuje barevný pigment, můžeme pastely rozdělit na pastely suché, mastné nebo voskové. Stopa suchého pastelu se dobře roztírá. Po dokončení malby suchým pastelem je potřeba fixace fixativem. Na rozdíl od suchého, stopa mastného a voskového pastelu zůstává stejná. Účinky pastelů také ovlivňuje papír a jeho odstín, který si zvolíme (Křížová, 2017; Roeselová, 1996).

3.1.3 Plastická a prostorová tvorba

K záměrnému plastickému projevu se dítě dostává ve chvíli, kdy se pokouší materiály záměrně tvarovat a měnit je do jiných podob (Roeselová, 1996). Pro plastickou a prostorovou tvorbu je charakteristická trojrozměrnost. Hlavními vyjadřovacími prostředky jsou hmota, světlo a stín. Barva často bývá méně podstatná. Hazuková (2011) zmiňuje tři základní principy – plastický, skulptivní a konstruktivní. Do plastického přístupu spadají například modelíny nebo keramické a sochařské hlíny. Hmota je měkká a dobře tvarovatelná. Pro skulptivní přístup je typické ubírání hmoty, příkladem může být opracování dřeva. Poslední, konstruktivní přístup spočívá v sestavování a vrstvení nejrůznějších materiálů a objektů. Další technikou prostorového vytváření může být například tvarování, muchlání či obalování.

Prostorová díla můžeme vytvářet prakticky z čehokoliv (papír, papírové roličky, vlna, přírodniny, knoflíky, korálky apod.) Prostorovou tvorbou je u dětí rozvíjena prostorová představivost a jejich hmatové dovednosti (Vondrová, 2001).

Křížová (2017) rozděluje plastickou a prostorovou tvorbu do tří kategorií. První je **modelování**. Je spousta hmot, které nám modelování umožňují. Mezi ty nejnámější patří plastelína, hlína, sádra, modurit či slané těsto. Modelovací hmoty dětem nabízí

mnoho tvořivých možností. Děti mohou materiál mačkat, natahovat, trhat, spojovat, modelovat a vytvářet tak stále něco nového. Pro předškolní děti je vhodnou variantou reliéfu například kachel, kdy dítě prořezává nebo modeluje na plochou desku hmoty. Práce s modelovací hmotou může být pro děti živá a plná překvapení nebo naopak i uklidňující a relaxační (Křížová, 2017; Kohlová, 2004).

Jako další Křížová (2017) zmiňuje **tvarování**, což je výtvarná technika, která vytváří prostorové nebo reliéfní kompozice z papírů, igelitů, drátů a dalších materiálů. Pro materiály využívané při tvarování je typické to, že si ponechávají své základní rysy a dítě je při tvoření pouze různě aplikuje a aranžuje. Materiály mohou být s kvalitami plošnými (folie, papír, textil) nebo lineárními (drát, proutí, pletivo). Papír můžeme tvarovat mačkáním, stříháním, trháním, ohýbáním, perforováním, zasouváním, a vytvořit z něj můžeme plastiku reliéfní, prostorovou nebo i závěsný objekt.

Poslední zmiňované je **konstruování**, které na rozdíl od modelování a tvarování neumožňuje proměnu materiálu. Lze upravit rozměry, barevné provedení prvků, přikládat je k sobě a zkoumat jejich vzájemné vztahy. Můžeme sem zařadit například různé hry se stavebnicovými prvky, přírodní prvky (dřevo, kámen, plody), technické prvky a odpadové materiály (špejle, drátky, sáčky) (Křížová, 2017).

3.1.4 Grafika

Grafické techniky se od předešlých liší tím, že jsou poměrně složité a vedle citového a výtvarného postupu vyžadují i přístup rozumový. „Žáky proto grafika obohacuje o jiný způsob vyjadřování, jehož základem je výtvarné myšlení“ (Roeselová, 1996, s. 94). Grafika představuje „přechod z plochy do prostoru, tzn. do výšky nebo do hloubky. Jsou to techniky, jež vytvářejí nízký reliéf, který je většinou možné využít i pro otisk, protisk aj.“ (Hazuková, 2011, s. 53)

Tradiční grafické techniky jako linoryt (tisk z výšky), litografie (tisk z plochy), ocelorytina (tisk z hloubky) jsou vhodné spíše pro pokročilejší výtvarníky. V mateřské škole můžeme uplatnit různé obdoby tradičních grafických technik (tisk z vytvořených koláží a dalších reliéfních struktur – vlnitá lepenka, bublinková folie, krajka) (Roeselová, 1996).

Ideální způsob, kterým můžeme děti seznámit s principem otisku je vytváření otisků různých materiálů, přírodnin a jiných předmětů. Můžeme si vytvořit vlastní tiskátka prakticky z čehokoliv (např. z brambor, gumy, korkových zátek, zmačkaného papír, částí lidského těla).

Do grafických technik vhodných pro děti předškolního věku můžeme dále zařadit například rezerváž zmizíkem, plastelínoryt, tisk z hliněného plátu, tisk z koláže, otisk z muchláže a další (Křížová, 2017).

3.2 Další výtvarné techniky

3.2.1 Vytrhávání

Vytrhávání bývá pro děti zpočátku velmi náročné, po čase si tuto techniku však osvojí. Děti začínají přetrháváním proužků, déle přechází na delší pruhy, tvary s rovnými hranami a zaoblené tvary. Vytrhávání je skvělé cvičení na motoriku prstů (Bezděková et al., 2016).

3.2.2 Stříhání

Osvojit si techniku stříhání je pro děti důležité, tuto praktickou dovednost budou potřebovat celý svůj život. Stříháním rozvíjíme jejich jemnou motoriku a vizuální odhad. U mladších dětí začínáme stříhání trénovat přestříháváním provázků, proužků papíru a stříháním modelíny (Kohlová, 2004; Andersonová et al., 1994).

3.2.3 Lepení

Výtvarná technika lepení bývá kombinována s dalšími technikami. Využívána bývá například při tvorbě koláží. Lepení bývá v předškolním věku využíváno poměrně často. Než začneme lepení využívat naplno, musíme dát dětem dostatek prostoru k prozkoumání lepicích prostředků (lepicí páska, různé druhy lepidel) (Kohlová, 2004).

3.2.4 Šablony

Šablonou nám může být prakticky cokoliv, od předem vyříznutého kruhu z kartonu, po vlastní tělo. S výtvarnou tvorbou se šablonami by se v předškolním věku mělo setkat každé dítě. „Tvorba se šablonou učí dítě trpělivosti, přesnosti, pozornosti“ (Vondrová, 2001, s.123).

3.2.5 Zapouštění

Zapouštění bývá často kombinováno s dalšími výtvarnými technikami. Lze ho využít například jako podklad pro kresbu tuší. Zapouštět můžeme například barevné tuše do klovatiny nebo anilinové barvy do vlhkého podkladu (Bezděková et al., 2016).

3.2.6 Body art

Body-art neboli tělové umění bývá přiřazováno spolu s land-art neboli zemním uměním k akční tvorbě. Základem akční tvorby je její tvořivý průběh. Nesoustředíme se na konečnou podobu díla tak, jako na prožitek a soustředěnost při jeho vytváření (Vondrová, 2001).

Body-art je fyzickým uměním, kdy se výrazovým prostředkem stává tělo. Křížová (2017) uvádí tři možnosti body-artu. Tělo jako živý štětec (obkreslování a otiskování částí těla), možnosti mého těla (zaznamenávání pohybů těla, tepu, dechu) a tělo jako podklad (malba na obličej, ruce, nohy).

3.2.7 Land-art

Land-art neboli umění země je výtvarná technika, která se většinou provozuje v přírodě. Je charakteristická obzvláštěňováním přírody a záměrnými zásahy do ní. Za land-art se považuje například vyšlapávání pěšinek, kreslení hlínou a různými trávami, stavění objektů z přírodnin a kreslení do písku (Křížová, 2017).

3.2.8 Muchláž

Muchláž spolu s koláží a frotáží patří k atypickým výtvarným technikám, které spočívají v experimentaci s rozmanitými materiály. Všechny tyto techniky bývají často kombinovány s kresbou nebo malbou.

Muchláž spočívá ve zmačkání a následném narovnání papíru. Podle fantazie pak zvýrazňujeme vybrané linie a přehyby, které nám zmačkáním papíru vznikly (Vondrová, 2001). Podle Křížové (2017) můžeme zmačkaný a rozbalený papír také ponořit do řídké barvy. Po následném vysušení barva zvýrazní přehyby vzniklých struktur.

3.2.9 Koláž

Při koláži nalepujeme vystříhané nebo vytrhané kusy z různých materiálů na podklad. Materiál můžeme získat například z papírů různých barev a struktur, novin, časopisů, fotografií, látek a přírodnin (listy, trávy, květy). Koláž můžeme doplnit i dalšími výtvarnými technikami (kresbou, malbou) (Vondrová, 2001; Křížová, 2017).

3.2.10 Frotáž

Když tvoříme frotáž, pokládáme papír na věci a podložky se zajímavou strukturou. Následně pastelem, tužkou, rudkou nebo uhlem přejíždíme po ploše papíru. Na papíru tak vzniká zajímavý a originální reliéf. K frotáži lze použít i přírodní materiály, hezky vypadají například různé listy (Vondrová, 2001).

3.3 Výtvarné materiály

Výtvarné materiály jsou veškeré materiály, které lze využít pro realizaci výtvarných činností (Hazuková, 2011). Bezděková et al. (2016) rozdělují výtvarné materiály do tří skupin a sice na materiály běžné, odpadové a speciální. Do běžných výtvarných materiálů můžeme zařadit například tuše, temperové barvy, vodové a anilinové barvy, papíry, čtvrtky, keramické hlíny a krepové papíry. K odpadovým výtvarným materiálům patří například noviny, ruličky, kartony, krabice, látky, bublinkové folie a ke speciálním přírodniny, barvy na sklo, latex, tuhé tempéry a další.

3.4 Výtvarné instrumenty

Výtvarné instrumenty jsou nástroje, které využíváme pro výtvarné činnosti. Výtvarnými instrumenty jsou například štětce, tužky, pastelky, suché pastely, voskovky, nůžky, špachtle, rydla a špejle (Hazuková, 2011).

Manipulace s některými výtvarnými instrumenty u mladších dětí ještě není ideální. Například ke kreslení by proto mladší děti měly používat měkké a poddajné nástroje. Takovými nástroji mohou být například křídly, uhly nebo voskovky. Důležitá je také tloušťka kreslicího nástroje, mladší děti drží tužku většinou v dlani a silný roubík pastelky se jim bude držet lépe než tenký. Starší děti už se nemusí omezovat na měkké a poddajné materiály. Mohou používat například i tenké štětce a špejle k nanášení inkoustu či tuše (Uždil, 2002).

4 VĚKOVĚ HETEROGENNÍ TŘÍDY MATEŘSKÉ ŠKOLY

V mateřských školách se můžeme setkat s třídami věkově homogenními a heterogenními. Do tříd homogenních jsou zařazovány děti, které si jsou věkově blízké. V heterogenních třídách jsou spolu naopak děti různého věku a stupně vývoje.

Bez ohledu na věkové zařazení dětí do tříd platí, že by vzdělávání vždy mělo být vázáno na individuální potřeby a možnosti každého jedince. K tomu nám napomáhá individualizovaná pedagogická diagnostika. Máme tak přehled o stupni vývoje každého jednoho dítěte a snáze pak poskytujeme individuální pomoc a podporu.

Obecně platí, že složení dětí ve třídách by mělo mít přirozený integrovaný charakter a přibližovat tak dětem život v běžné společnosti, do které se postupně budou začleňovat (Průcha & Kořátková, 2013).

4.1 Výhody věkově heterogenních tříd

„Věkově smíšené třídy připravují přirozené prostředí s různě starými dětmi mezi třetím a šestým rokem, které více připomíná sourozenecké prostředí“ (Průcha & Kořátková, 2013, s. 92).

Po celou dobu docházky dítěte do mateřské školy se učitelé ve třídě zpravidla nemění. Jedinou obměnou bývá odchod předškoláků do základního vzdělání a příchod nových dětí. Díky tomu dochází k posílení vztahů rodiny a školy a k posílení vztahu dětí s jejich učiteli. Dlouhodobější sledování učitelům umožňuje také lepší porozumění potřebám dětí (Syslová, 2022).

Syslová (2022) uvádí, že jedním z největších pozitiv heterogenní třídy je vytváření prosociálního klimatu. To vede k ochotě spolupracovat, pomáhat si, což současně vytváří hlubší pouto být součástí společenství. Díky bohatým interakcím děti získávají spoustu zkušeností, což jim umožňuje lépe najít svoji identitu. Bohatost interakcí s sebou přináší také rozvoj řeči a jazyka, komunikačních dovedností a rozvoj slovní zásoby.

Mladší děti

Mladší děti (3-4 roky) mají tendenci se u starších dětí (5-6 let) inspirovat. Inspirovat se mohou například ve vyjadřování, samoobsluze nebo v herních námětech a jejich

organizaci. Vzor, který ve starších dětech mají, je vede k napodobování a snaze vyrovnávat se jim. Jsou tak motivovanější k dosahování lepších výsledků. Sledování starších dětí a interakce s nimi pomáhá malým dětem zapojovat se i do složitějších her a činností (Průcha & Kořátková, 2013; Syslová 2022).

V heterogenních třídách je snadnější adaptace. Mezi staršími dětmi se často najde někdo, kdo se ujme role průvodce nově nastupujícího dítěte. Mladší děti tak nástup do mateřské školy zvládají mnohem lépe (Syslová, 2022).

Starší děti

Starší děti se často podílejí na učení dětí mladších. Vysvětlují jim postupy při různých činnostech, pomáhají jim, přijímají je mezi sebe. Díky tomu se u starších dětí rozvíjí citlivost při pomoci druhým, prosociální chování, vyjadřování, uvědomování si postupných řešení od snazšího k náročnějšímu a mnoho dalšího.

Další výhodou je vyhnout se vyčleňování některých dětí z kolektivu. V homogenních třídách pěti až šestiletých dětí už jsou od dětí očekávány téměř stejné výkony. V případě, že je nějaké dítě pozadu, může se stát, že začne být ostatními zesměšňováno, podceňováno a vyčleňováno. Ve skupině věkově smíšené se takové děti mohou začlenit mezi děti mladší a vyčleňování se tak můžeme vyhnout (Průcha & Kořátková, 2013).

4.2 Metodická doporučení pro práci v heterogenních třídách

Heterogenita v předškolním vzdělávání přináší spoustu výhod jak z hlediska kognitivního, tak socioemočního vývoje. Nic by však nešlo bez připraveného učitele, přesvědčeného o výhodách heterogenního uspořádání tříd.

Při plánování a realizaci vzdělávací nabídky v heterogenních třídách je potřeba provádět diferenciaci vnitřní, obsahovou i metodickou, respektující individuální zvláštnosti dětí. Měli bychom přihlížet k věku dětí i k jejich osobním dispozicím a možnostem. Činnosti by pro děti neměly být příliš náročné, ale ani jednoduché. To totiž může mít za následek pocity frustrace, nezdaru a nudy. Řešením je připravovat aktivity tak, aby obsahovaly různé alternativy náročnosti a při kooperativních činnostech si děti vzájemně pomáhaly (Syslová, 2022).

Příkladům, doporučením a organizaci kooperativních činností se věnuje Kropáčková et. al. (2019). Skupiny by měly být tří až pětičlenné. Rozdělit děti můžeme přirozeně (vyberou si samy), podle daných kritérií (věk, pohlaví) nebo náhodným výběrem (losování, rozpočítávání). Zadání činnosti musí být vždy řádně promyšleno, aby dosažení cíle bylo podmíněno vzájemnou komunikací a spoluprací.

Učitel by měl mít pro děti připravenou bohatou vzdělávací nabídku, vždy více aktivit, aby si tak každé dítě mohlo vybrat tu pro něj nejvhodnější. V RVP PV je uvedeno, že didaktický styl učitele je „založen na principu vzdělávací nabídky, na individuální volbě a aktivní účasti dítěte“ (2021, s. 8). Vzdělávací působení učitele by mělo vycházet z pedagogické diagnostiky.

Syslová (2022) ve své knize uvádí konkrétní příklady organizace vzdělávání (například z hlediska čtenářské pregramotnosti, matematické pregramotnosti a rozvoje tvořivosti) a mnoho dalšího.

PRAKTICKÁ ČÁST

5 OBECNÁ CHARAKTERISTIKA PRAKTICKÉ ČÁSTI

5.1 Cíl bakalářské práce

Bakalářská práce je zaměřena na výtvarné činnosti ve věkově heterogenní třídě mateřské školy. Cílem praktické části bakalářské práce je vytvoření zásobníku výtvarných činností napříč školním rokem, od podzimu do léta. Každý výtvarný nápad obsahuje dvě verze – verzi pro starší a verzi pro mladší děti.

Následně je z každého ročního období vybrán jeden námět, který je realizován v praxi ve věkově heterogenní třídě mateřské školy a evaluován na základě stanovených evaluačních otázek.

5.2 Charakteristika výzkumného vzorku

Výzkumný vzorek tvoří děti z věkově heterogenní třídy mateřské školy. V době realizace mnou vytvořených výtvarných činností do této třídy dochází průměrně patnáct dětí, zapsaných jich je celkem dvacet tři. Věkové složení dětí je od dvou do šesti let. Jedno dítě je šestileté, pěti dětem je pět let, devíti dětem čtyři roky, šesti dětem tři roky a dvě děti jsou dvouleté. Ve třídě je dětem nabízena křesťanská filosofie jako možný životní směr. Ve třídě panuje klidná a pohodová atmosféra.

V celé mateřské škole je celkem sedm tříd. Tři třídy jsou věkově heterogenní, čtyři třídy věkově homogenní (dvě pro mladší a dvě třídy pro starší děti). Budova mateřské školy je prostorná, moderně vybavená a nabízí dětem podnětné prostředí.

5.3 Metody a postupy práce

Pro vyhotovení praktické části jsem zvolila kvalitativně orientovanou metodu pozorování. Při pozorování dochází ke sledování, zaznamenávání a následnému vyhodnocování činností dětí. Konkrétně se v tomto případě jedná o zúčastněné pozorování, „při kterém se výzkumník vyskytuje přímo ve zkoumané situaci, dochází tak k interakci mezi výzkumníkem a pozorovanými účastníky“ (IS MUNI).

6 ZÁSObNÍK ČINNOSTÍ

Veškeré výtvarné činnosti byly sestaveny tak, aby byla jejich realizace možná v heterogenní třídě mateřské školy. Každý výtvarný nápad obsahuje verzi pro starší a verzi pro mladší děti. Zásobník je rozdělen podle ročních období na podzim, zimu, jaro a léto.

Součástí každé výtvarné aktivity je organizace, výtvarný úkol, časová dotace, výtvarné techniky, výtvarné pomůcky, materiály, popis činnosti a ilustrativní fotografie, která je pro lepší představu vložena vždy přímo do textu k jednotlivým činnostem.

6.1 Podzim

PODZIMNÍ STROM

Organizace:

K vytvoření podzimního stromu nám postačí jeden den. Jestliže nechceme výtvarnému tvoření věnovat tolik času, rozložíme si činnost do dvou dní. První den bychom se věnovali vytvoření stromu, druhý den barevným listům.

Obrázek 1 – podzimní strom; zdroj: vlastní

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření stromu otiskem ruky a listů otisky prstů.

Časová dotace:

Otisk ruky, otisky prstů – 45 minut

Výtvarné techniky:

Otisk ruky, otisky prstů

Výtvarné pomůcky a materiál:

Barevné papíry A4 v podzimních barvách, temperové barvy, malé tácky, misky

Popis činnosti:

Každé dítě dostane barevný papír. Vybírat budeme spíše ze světlých barev, na kterých strom lépe vynikne. Do tácků si připravíme vodou naředěnou černou/hnědou temperovou barvu. Vzhledem k tomu, že by mladší děti strom nakreslit spíše nedokázaly, vytvoříme ho otiskem ruky.

Po zaschnutí stromu budeme tvořit listy otisky prstů. Naředěné temperové barvy si připravíme do misek. Volit budeme podzimní barvy (žlutá, oranžová, červená, světle hnědá). Listy mohou být na stromě, spadané na zemi nebo si poletovat vzduchem. Volba barev a umístění listů je na uvážení každého z dětí.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Nakreslení stromu temperovou barvou a vytvoření listů otisky vatových tyčinek do uší.

Časová dotace:

Kresba temperovou barvou, otisky vatových tyčinek – 45 minut

Výtvarné techniky:

Kresba temperovou barvou, otisky vatových tyčinek

Výtvarné pomůcky a materiál:

Barevné papíry A4 v podzimních barvách, temperové barvy, štětce, nádoby s vodou, vatové tyčinky do uší

Popis činnosti:

Starší děti si barvu papíru zvolí samy, stejně jako děti mladší. Následně hnědou nebo černou temperovou barvou a štětcem nakreslí doprostřed barevného papíru velký strom. Listy budeme dělat otiskováním vatových tyčinek. Když jsme s množstvím listů spokojeni, odkládáme vatové tyčinky a máme hotovo.

ZVÍŘECÍ STOPY

Organizace:

Této výtvarné činnosti se budeme věnovat dva dny. První den se ponese v duchu pastelů, stříhání a lepení, druhý den budeme pracovat s temperami a voskovými pastely.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření podkladu suchým pastelem a zvířecích stop tiskáním kuchyňskými houbičkami přes vystříhané průhledy zvířecích stop.

Časová dotace:

Malba suchými pastely – 10 minut

Tiskání kuchyňskými houbičkami přes vystříhané průhledy – 30 minut

Výtvarné techniky:

Malba suchými pastely, tiskání kuchyňskými houbičkami

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A3, světlé suché pastely podzimních barev, čtvrtky s vystříhanými průhledy zvířecích stop, tmavé temperové barvy podzimních barev, kuchyňské houbičky

Popis činnosti:

Nejprve si zbarvíme podklad, na který budeme později tvořit zvířecí stopy. Každé dítě dostane svou čtvrtku, kterou vybarví čmáráním a roztíráním zvolenou barvou suchého pastelu. Stopy vytvoříme tiskáním temperových barev kuchyňskými houbičkami přes vystříhané průhledy zvířecích stop. Přiložíme na podklad papír s vystříhaným průhledem zvířecí stopy, houbičku namočíme do temperové barvy a tiskáním zbarvíme průhled. Papír s průhledem odebereme, přiložíme ho na jiné místo našeho podkladu a postup opakujeme. Děti mohou mít na výběr z více stop (liška, srna, kachna).

Obrázek 2 – zvířecí stopy; zdroj: vlastní

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření zvířecích stop jejich vystříháním a následnou frotáží a vytvoření zvířat kresbou tuší.

Časová dotace:

Stříhání, lepení, frotáž – 45 minut

Kresba tuší – 25 minut

Obrázek 3 – zvířecí stopy; zdroj: vlastní

Výtvarné techniky:

Kresba tužkou, stříhání, lepení, frotáž, malba voskovými pastely, kresba tuší

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, tužky, nůžky, (šablony zvířecích stop), lepidlo tyčinka, bílé papíry, voskové pastely, vatové tyčinky do uší, tuš (černá/barevná)

Popis činnosti:

Než provedeme frotáž, musíme si vytvořit zvířecí stopy. Každé dítě dostane dvě čtvrtky. Na jednu čtvrtku budeme stopy kreslit a vystříhovat je, na druhou čtvrtku bude vystříhané stopy lepit. Kdo si v kresbě stop nebude jistý, může využít šablon.

Následně si vezmeme bílý papír, přiložíme ho na čtvrtku s vytvořeným reliéfem a přejížděním úlomku na plochu položené voskovky vytváříme otisk struktury zakrytého reliéfu (zvířecích stop). Kdo bude chtít, může si po provedení frotáže nakreslit na papír tuší nějaké zvířátko.

PLÁŠŤ SV. MARTINA

Výtvarný úkol:

Vytvoření pláště sv. Martina (společný výrobek).

Organizace:

Vytvoření pláště nám bude trvat dva dny. Většinu zvládneme den první – malba, muchláž, zapouštění. Druhý den budou pracovat jen děti starší a sice na kompletaci pláště sv. Martina.

Obrázek 4 – plášť sv. Martina; zdroj: vlastní

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření části pláště sv. Martina muchláží a zapouštěním barev.

Časová dotace:

Muchláž, potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev – 30 minut

Výtvarné techniky:

Muchláž, potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé papíry A5, anilinové barvy, štětce, kuchyňské houbičky, nádoby s vodou

Popis činnosti:

Před začátkem výtvarné činnosti obeznámíme všechny děti s příběhem sv. Martina a s tím, že si společně vytvoříme jeho plášť. Každý uděláme jen část pláště. Nakonec jednotlivé části spojíme a vznikne nám jeden velký. Teď už k výtvarnému tvoření.

Každé dítě dostane papír, který zmačká do kuličky. Kuličku je potřeba pořádně promačkat, aby vzniklé přehyby papíru byly výrazné. Následně zmačkaný papír opatrně rozložíme a celý ho navlhčíme mokrou kuchyňskou houbičkou. Neotálíme a do vlhkého

papíru začneme štětcem zapouštět anilinové barvy. Barva se bude usazovat především v přehybech vytvořených zmačkáním papíru. Na papíře nám tak po zaschnutí vzniknou zajímavé struktury. Barvy volíme spíše tmavé a výrazné.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření části pláště sv. Martina malbou voskovými pastely a muchláží a kompletace pláště lepením a stříháním.

Časová dotace:

Malba voskovými pastely, muchláž, malba tuší – 45 minut

Kompletace pláště (lepení, stříhání) – 10 minut

Výtvarné techniky:

Malba voskovými pastely, muchláž, malba tuší, lepení, stříhání

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé papíry A5, voskové pastely, tuš, velké štětce, hadříky, plášť předkreslený na velkém papíře, lepidlo tyčinka, nůžky, provázek, tekuté lepidlo Herkules

Popis činnosti:

Začneme tím, že papír vybarvíme voskovými pastely. Není důležité, co na papír namalujeme. Musíme však zabarvit celou jeho plochu. Když máme domalováno, papír zmuchláme, řádně promačkáme a opět rozložíme. Tuš si naředíme trochou vody a velkými štětci přetřeme celý papír. Tuš se bude chytat primárně v místech, kde se při muchlání vydrolila vosková barva. Nakonec jen suchými hadříky opatrně setřeme přebytečnou tuš z voskových ploch a naše části pláště necháme uschnout.

Nakonec zbývá dát jednotlivé části pláště dohromady a vytvořit jeden velký plášť. Velký předkreslený plášť vystříhneme a následně na něj začneme lepit námi vytvořené části. Děti se musí společně dohodnout a rozvrhnout si plochu pláště tak, aby ho pokud možno jednotlivými částmi zakryly celý. Mladší děti si své části mohou nalepit samy. Na vrchní část pláště Herkulesem přilepíme provázek s uvázanou mašlí a máme hotovo.

6.2 Zima

CHALOUPKA Z PERNÍKU

Výtvarný úkol:

Vytvoření perníkové chaloupky (společný výrobek).

Organizace:

Na výrobu chaloupky z perníku budeme potřebovat dva dny.

Výrobě perníčků věnujeme jeden den, výrobě chaloupky

den druhý. Společně budeme obkreslovat, stříhat, kreslit, lepit a malovat.

Obrázek 5 – chaloupka z perníku; zdroj: vlastní

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření perníčků lepením obrázků z barevných papírů.

Časová dotace:

Lepení – 20 minut

Výtvarné techniky:

Lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Vystříhané perníky z hnědého papíru, obrázky z barevných papírů (vyražené ozdobnými děrovačkami), lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Postup při výrobě perníčků je u mladších dětí velmi jednoduchý. Každý si vezmeme jeden perník a nazdobíme si ho lepením vyražených obrázků z barevných papírů. Perníček si děti mohou nazdobit jak a kolika obrázky chtějí. Kdo bude chtít, může si perníčků vyrobit klidně více.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření perníčků obkreslováním, stříháním a kresbou bílou tuší.

Časová dotace:

Šablony, stříhání, kresba tuší – 30 minut

Výtvarné techniky:

Práce se šablonami, stříhání, kresba tuší

Výtvarné pomůcky a materiál:

Hnědé barevné papíry, šablona perníku, tužky, nůžky, bílá tuš, vatové tyčinky do uší

Popis činnosti:

Každé dítě si na hnědý papír tužkou obkreslí šablonu perníčku, kterou následně vystřihne. Když máme vystřihnuto, přichází čas na zdobení. Perníčky zdobíme vatovými tyčinkami, které si namáčíme do bílé tuše. Linky bílé tuše budou připomínat cukrovou polevu, která je na opravdových perníčcích. Jak perníčky nazdobíme a čím je pokreslíme je jen otázkou fantazie každého z nás. Kdo bude chtít, může si perníčků vyrobit klidně více.

Všechny děti

Výtvarný úkol:

Nabarvení perníkové chaloupky temperovou barvou a přilepení perníčků.

Časová dotace:

Malba temperou – 20 minut

Lepení – 10 minut

Výtvarné techniky:

Malba, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Z kartonu předem vystřihnutá velká chaloupka, světle hnědá temperová barva, misky, štětce, kuchyňské houbičky, lepidlo tyčinka, již vyrobené perníčky

Popis činnosti:

Všechny děti se shromáždí kolem kartonové chaloupky, kterou celou nabarví světle hnědou temperovou barvou. Barvu naředíme vodou a dáme do misek. Mladší děti mohou pracovat s kuchyňskými houbičkami, starší děti se štětci. Poté co nám chaloupka zaschne, každý si na ni nalepíme svůj perníček/perníčky.

NOVOROČNÍ OHŇOSTROJ NAD MĚSTEM

Organizace:

K realizaci této výtvarné činnosti jsou potřeba dva dny. První den budeme otiskovat a malovat, druhý den vyrývat, stříhat a lepit.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření ohňostroje otiskováním nastříhaných ruliček či brček a vytvoření domů lepením barevného papíru.

Časová dotace:

Otiskování – 30 minut

Lepení – 20 minut

Výtvarné techniky:

Otiskování nastříhaných ruliček a brček, lepení

Obrázek 6 – novoroční ohňostroj nad městem; zdroj: vlastní

Výtvarné pomůcky a materiál:

Velká černá čtverka, nastříhané ruličky různých délek a velikostí (z jedné strany nastříhané na proužky, vznikne nám „sluníčko“), nastříhaná brčka, temperové barvy, tácky, štětce, z barevných čtvertek vystříhané domy, z žlutého barevného papíru vystříhané čtverečky a obdélníčky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Děti budou tvořit jeden společný ohňostroj. Shromáždíme se kolem velké černé čtverky. Nastříhané ruličky a brčka budeme namáčet do tácků s výraznými temperovými barvami a otiskovat na černý papír. Pokud budeme chtít, můžeme barvy nakonec naředit vodou, namočit do nich štětce a celý papír pocákat.

Následně se pustíme do výroby města. Každé dítě si vybere jeden dům z barevného papíru, který polepí žlutými čtverečky a obdélníčky. Žluté čtverce a obdélníky budou znázorňovat okna. Když je každý se svým domečkem spokojený, přilepí ho na spodní stranu papíru s ohňostrojem.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření ohňostroje vyrýváním do papíru pomalovaného voskovými pastely a přetřeného černou tuší a vytvoření domů stříháním a lepením.

Časová dotace:

Malba voskovými pastely a tuší – 35 minut

Vyrývání – 20 minut

Stříhání, lepení – 30 minut

Výtvarné techniky:

Malba voskovými pastely, malba tuší, vyrývání – odkrývací technika, stříhání, lepení

Obrázek 7 – novoroční ohňostroj nad městem; zdroj: vlastní

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, voskové pastely, tuš, velké štětce, špendlíky a párátko, šablony domů, tužky, barevné papíry, nůžky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Prvním krokem je zbarvení papíru barevnými voskovkami. Není důležité, co namalujeme. Na papír můžeme klidně jen čmárat. Důležité je pomalovat celou plochu a používat pouze výrazné a světlé barvy voskových pastelů. Když máme čtvrtku vybarvenou, celou ji přetřeme černou tuší. Tuš necháme pořádně zaschnout.

Dalším krokem je rytí. Špendlíkem, párátkem nebo jiným ostrým předmětem začneme do tuše vyrývat ohňostroj. Když jsme s naším ohňostrojem spokojeni, přecházíme k výrobě města. Z barevných papíru si vystříháme domy, které následně umístíme na spodní stranu našeho papíru s vytvořeným ohňostrojem. Kdo bude chtít, může využít šablon. Každý můžeme mít domů kolik chceme a jaké chceme. Když jsme s našimi městy spokojeni, stačí už jen vystavit hotové výtvary na nástěnku.

RADOVÁNKY NA KLUIŽÍTI

Výtvarný úkol:

Vytvoření kluziště s bruslaři (společný výrobek).

Organizace:

Vytvoření kluziště nám zabere dva dny. První den budeme malovat inkoustem a kreslit bruslaře, druhý den kreslit zmizíkem a lepit. Tato výtvarná činnost není časově náročná. Její rozložení do dvou dnů je potřeba pouze kvůli zaschnutí inkoustem zbarveného podkladu.

Obrázek 8 – radovánky na kluzišti; zdroj: vlastní

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření kluziště malbou inkoustem a kresbou zmizíkem.

Časová dotace:

Malba inkoustem – 20 minut

Kresba zmizíkem – 30 minut

Výtvarné techniky:

Malba inkoustem, kresba zmizíkem (rezerváž zmizíkem)

Výtvarné pomůcky a materiál:

Velká bílá čtvrtka, inkoust, velké štětce, zmizíky

Popis činnosti:

Kluziště budeme vytvářet jedno velké společné. Doprostřed stolu umístíme velkou bílou čtvrtku, kterou děti celou pomalují inkoustem. Inkoust nanášíme velkými štětci. Po zaschnutí inkoustu přichází čas na kresbu zmizíky. Modrá plocha bude znázorňovat kluziště, bílé čáry vytvořené zmizíky stopy po bruslích.

Zmizíky kreslíme postupně, u modré plochy se vystřídáme. Děti se tak mohou vyřádit na celé ploše kluziště. Stopy po bruslích děláme krouživými pohyby, čárami a klikyháky. Jakmile se u modrého kluziště vystřídáme všichni, máme hotovo. Poté co starší děti přilepí ke kluzišti bruslaře, výtvar bude kompletní.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření bruslařů kresbou černým fixem a pastelkami.

Časová dotace:

Kresba fixy a pastelkami, stříhání – 30 minut

Lepení – 5 minut

Výtvarné techniky:

Kresba fixy a pastelkami, stříhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A5, tužky, černé fixy, pastelky, nůžky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Každý dostane bílou čtvrtku. Úkol bude prostý – nakreslit černou fixou bruslaře a vybarvit ho pastelkami. Pokud někdo z nás bude chtít, může si bruslaře nejprve předkreslit tužkou. Dalším krokem je jeho vystřihnutí a nalepení. Každý vystřihneme svého bruslaře, jeho spodní část (brusle) ohneme, nanese lepidlo a přilepíme na vybrané místo na mladšími dětmi vytvořeném kluzišti.

6.3 Jaro

HNÍZDO PLNÉ VAJÍČEK

Výtvarný úkol:

Vytvoření hnízda plného vajíček (společný výrobek).

Organizace:

Na výrobu vajec a hnízda nám postačí dva dny. První den začneme s výrobou vajíček, druhý den je dokončíme

a vyrobíme hnízdo. Při výrobě hnízda budou starší a mladší děti spolupracovat, zatímco u výroby vajíček budou pracovat odděleně. Vajíčka starších a mladších dětí budou odlišná.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření vajíčka (stříhání, lepení, trhání) a kuřátka vykukujícího z něj (otisk, kresba).

Obrázek 9 – hnízdo plné vajíček; zdroj: vlastní

Časová dotace:

Otisk brambory – 5 minut

Kresba, lepení, stříhání, trhání – 45 minut

Výtvarné techniky:

Otisk brambory, kresba fixy, lepení, práce se šablonou, kresba tužkou, stříhání, trhání

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A5, velká brambora, žlutá temperová barva, fixy (černá, oranžová), krepové papíry (bílé, barevné), lepidlo tyčinka, šablona vejce, tužky, nůžky

Popis činnosti:

Nejprve se pustíme do vytvoření kuřátka. Tělo budeme dělat otiskem napůl rozříznuté brambory. Bramboru namočíme do vodou naředěné žluté tempéry a otiskneme ji doprostřed čtvrtky. Po zaschnutí domalujeme fixy oči, zobák, nohy...

Dalším krokem bude lepení krepového papíru. Každé z dětí si vybere krepové papíry, se kterými bude pracovat. Jestli si zvolí bílé nebo nějaké výrazné velikonoční barvy už je na uvážení každého z dětí. Lepidlem polepíme téměř celou čtvrtkou, vyhýbáme se pouze kuřátku. Poté přilepíme krepový papír. Lepení krepového papíru takto můžeme ještě jednou / dvakrát zopakovat. Při nanášení lepidla prostředek papíru opět vynecháme.

Po zaschnutí lepidla si na papír přiložíme šablonu vajíčka, obkreslíme ji a vystříháme. Nakonec už jen opatrně prostředek vajíčka roztrháme, aby na nás vykuklo kuřátko, které je uvnitř schované.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření velikonočního vajíčka nazdobením barevnými krepovými papíry.

Časová dotace:

Trhání, lepení – 30 minut

Výtvarné techniky:

Koláž, trhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Čtvrtky A5 s předkreslenými vejci, barevné krepové papíry nastříhané na proužky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Mladší děti nejprve natrhají barevné krepové papíry, kterými budou později vajíčka zdobit. Trhat budou z předpřipravených proužků krepových papírů. Kdo bude chtít, může vyzkoušet i stříhání.

Následně každé dítě dostane čtvrtku s předkresleným vajíčkem. Vajíčka si nazdobíme přilepováním kousků krepového papíru. Nejprve nanášíme lepidlo na papír, pak až přikládáme kousky krepáku. Je důležité, aby bylo pokryté celé vajíčko a mezi jednotlivými kousky krepového papíru neprosvítala bílá čtvrtka. Nakonec učitel dětem vajíčka vystříhne. Kdo by chtěl, může stříhání opět vyzkoušet sám.

Všechny děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření hnízda stříháním, trháním a následným lepením tmavě hnědých proužků na světle hnědý oválný podklad.

Časová dotace:

Trhání, stříhání, lepení – 40 minut

Výtvarné techniky:

Koláž, trhání, stříhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Velký světle hnědý papír s předkresleným oválem, tmavě hnědý papír, hnědý krepový papír, nůžky, lepidlo tyčinka, již vyrobená vajíčka

Popis činnosti:

Z velkého hnědého papíru vystřihneme předkreslený ovál. Dále si připravíme větvičky, kterými hnízdo dotvoříme. Starší děti budou stříhat větve z tmavě hnědého papíru, mladší děti budou trhat hnědý krepový papír. Připravené větvičky následně nalepíme. Nakonec si každý do hnízda nalepí i své vajíčko a výtvar je tímto kompletní.

ROZKVETLÁ LOUKA

Organizace:

Tato výtvarná činnost nám zabere dva dny. První den se budou děti věnovat malbě temperovými barvami a druhý den výrobě květin a slunce. Starší děti budou kreslit, modelovat a rýt a mladší děti trhat, mačkat a lepit.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření louky temperovými barvami a kuchyňskými houbičkami a květin mačkáním kuliček z kousků barevných papírů.

Časová dotace:

Malba temperami – 30 minut

Trhání, mačkání, lepení – 30 minut

Výtvarné techniky:

Malba temperovými barvami, trhání, mačkání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, temperové barvy, kuchyňské houbičky, barevné papíry, tekuté lepidlo
Herkules

Obrázek 10 – rozkvetlá louka; zdroj: vlastní

Popis činnosti:

Každé dítě dostane svou čtvrtku, na kterou namaluje trávu a nebe. Malovat budeme kuchyňskými houbičkami a naředěnými temperovými barvami. Budeme se snažit zabarvit celou plochu, aby nikde nevykukovala bílá barva čtvrtky.

Následně se pustíme květů, které vyrobíme lepením barevných kuliček na louku. Barevné kuličky vytvoříme trháním a mačkáním barevných papírů. Když máme květy hotové, zmačkáním žlutého papíru vytvoříme a nalepíme jednu velkou kouli – slunce.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření louky temperovými barvami a štětci a květin modelínou a párátky.

Časová dotace:

Malba temperami – 30 minut

Modelování, rytí – 30 minut

Výtvarné techniky:

Malba temperovými barvami, kresba, fixy modelování, rytí

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, temperové barvy, štětce, nádoby s vodou, tmavě zelené fixy, modelína, párátko

Popis činnosti:

Připravíme si zelenou a modrou temperovou barvu, nádoby s vodou, štětce a čtvrtky. Na jednu polovinu čtvrtky nakreslíme temperovou barvou louku, na druhou polovinu nebe. Po zaschnutí čtvrtky přichází čas na květiny.

Tmavě zelenými fixy nakreslíme stonky a lístky, květy vytvoříme z modelíny. Vymodelujeme si malou kuličku, umístíme ji na konec stonku, umačkáme ji na placku

Obrázek 11 – rozkvetlá louka; zdroj: vlastní

a rytím párátky vytvoříme z placky květ, připomínající pampelišku. Nakonec vymodelujeme sluníčko, které umístíme na nebe našeho výrobku.

JARNÍ DEŠTÍK

Organizace:

Mladším dětem postačí k výrobě jarního deště jeden den, zatímco u starších dětí činnost potrvá dny dva (mají navíc skládání – tvorbu deštníku).

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření jarního oblohy (mraky, déšť).

Časová dotace:

Kresba pastelkami, otiskování prstů – 45 minut

Výtvarné techniky:

Kresba pastelkami, body-art (otisky prstů)

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A3, pastelky (modré, šedé, černé),
modrá temperová barva

Popis činnosti:

Nejprve si každý nakreslíme velký dešťový mrak na horní část čtvrtky. Nakreslíme ho krouživými pohyby pastelek. Můžeme kombinovat více barev (modrá, šedá, černá) a vyzkoušet si držet v ruce i více pastelek naráz.

Dalším a zároveň i posledním krokem jsou dešťové kapičky, které vytvoříme otiskováním prstů. Prsty si budeme namáčet do modré temperové barvy. Kdo by chtěl, může zkusit nakreslit například i slunce, duhu.

Obrázek 12 – jarní deštík; zdroj: vlastní

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření jarní oblohy (slunce, mrak, déšť, duha) a vytvoření deštníku.

Časová dotace:

Malba temperami, otiskování prstů – 40 minut

Obrázek 13 – jarní deštík; zdroj: vlastní

Skládání, lepení, kresba fixy – 15 minut

Výtvarné techniky:

Malba temperovými barvami, body-art (otisky prstů), skládání, lepení, kresba fixy

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A3, temperové barvy, štětce, nádoby s vodou, barevné papíry, izolepa, tekuté lepidlo Herkules, fixy

Popis činnosti:

Začneme malbou temperami. Namalujeme slunce, mrak a duhu. U duhy budeme dbát na správné pořadí barev. Následně si namočíme prsty do modré tempéry a otiskováním vytvoříme na čtvrtce déšť. Poté necháme výtvar zaschnout.

Dalším krokem je vytvoření deštníku skládáním harmoniky z barevného papíru. Barvu barevného papíru si zvolíme každý sám. Jakmile máme vytvořenou harmoniku, jeden z konců slepíme izolepou a Herkulesem připevníme deštník k našemu výtvaru.

Posledním krokem je kresba fixy. Fixou dokreslíme rukojeť deštníku. Pokud chceme, můžeme nakreslit i další detaily (např. dát život dešťovým kapičkám – dokreslit jim obličej).

6.4 Léto

LETNÍ PEXESO

Výtvarný úkol:

Vytvoření pexesa s letními motivy (společný výrobek).

Organizace:

K realizaci letního pexesa nám postačí dva dny. První den budeme zapouštět barvy a kreslit tuší, druhý den vybarvovat, stříhat a lepit.

Obrázek 14 – letní pexeso; zdroj: vlastní

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření vnější části pexesa.

Časová dotace:

Potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev – 30 minut

Výtvarné techniky:

Potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Velká bílá čtverek, kuchyňské houbičky, anilinové barvy (žlutá, oranžová, červená), štětce, nádoby s vodou

Popis činnosti:

Mladší děti budou vyrábět vnější stranu našeho letního pexesa, tedy stranu, pod kterou se obrázky skrývají. Všechny děti budou zapouštět barvy do jedné velké čtverky. Jelikož budeme využívat techniku zapouštění barev, je důležité, aby všechny mladší děti pracovaly současně. Barvy totiž zapouštíme do mokrého podkladu.

Doprostřed stolu umístíme velkou čtvrtku. Nejprve musí být celá čtvrtku nasáknutá vodou, čehož docílíme potřením čtvrtky mokkými kuchyňskými houbičkami. Jakmile je čtvrtka mokrá, neotálíme a vrhneme se do zapouštění barev. Na barvách, které budeme zapouštět, se předem dohodneme. Barev nesmí být příliš a musí být letní. Ideální je například kombinace žluté, oranžové a červené.

Je důležité dohlédnout na to, aby finální výsledek byl jednotný. Pokud výsledek jednotný nebude, děti si po čase zapamatují dvojice pexesa podle vnějšku a hra tak ztratí smysl.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření obrázkové části pexesa.

Časová dotace:

Kresba tuší – 30 minut

Malba knoflíkovými vodovými barvami – 20 minut

Stříhání, lepení – 10 minut

Výtvarné techniky:

Kresba tužkou, kresba tuší, malba knoflíkovými vodovými barvami, stříhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Čtvercové čtvrtky (15x15cm), tužky, černá tuš, vatové tyčinky do uší, knoflíkové vodové barvy, nádoby s vodou, štětce, nůžky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Výtvarnému tvoření bude předcházet domluva mezi dětmi na téma – kdo co nakreslí. Letních motivů je spousta (slunce, květina, motýl, míč, meloun), každé dítě si vybere jeden motiv a tomu se bude věnovat.

Každé z dětí dostane dvě čtvercové čtvrtky, na které tuší nakreslí dva stejné obrázky. Kdo bude chtít, může si obrázky nejprve předkreslit tužkou. Po zaschnutí tuše budeme

obrázky vybarvovat knoflíkovými vodovými barvami. Po zaschnutí vodových barev už zbývá jen zkompletovat vnější stranu pexesa (vytvořenou mladšími dětmi) s obrázkovou.

Na výtvar mladších dětí učitel předkreslí čtverce, které starší děti vystříhnou. Nakonec už jen spojíme obrázkové části pexesa s částmi vnějšími. (Hotové pexeso by bylo dobré laminovat.)

PROCHÁZKA PO PLÁŽI

Výtvarný úkol:

Vytvoření písčité pláže s pantofle (společný výrobek).

Organizace:

Výtvarná činnost Procházka po pláži nám zabere dva dny. První den budeme malovat suchými pastely a otiskovat nohy, druhý den stříhat,

Obrázek 15 – procházka po pláži; zdroj: vlastní

kreslit a lepit. Otiskování nohou můžeme provést ve venkovních prostorách mateřské školy.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření písčité pláže suchými pastely, otisky chodidel a lepením písku. Výtvar bude sloužit jako podklad pro pantofle vytvořené staršími dětmi.

Časová dotace:

Malba suchými pastely – 15 minut

Otiskování chodidel – 15 minut

Lepení, sypání písku – 20 minut

Výtvarné techniky:

Malba suchými pastely, body-art (otisky chodidel), lepení, sypání písku

Výtvarné pomůcky a materiál:

Velká bílá čtvrtka, suché pastely (žluté, oranžové), temperová barva (oranžová/hnědá), malé tácky, tekuté lepidlo Herkules, štětce, písek

Popis činnosti:

Na stůl dáme velkou bílou čtvrtku a doprostřed čtvrtky umístíme misku se žlutými a oranžovými suchými pastely. Děti se rozestaví okolo čtvrtky a celou její plochu zabarví čmáráním a roztíráním suchých pastelů.

Další část této výtvarné činnosti bude probíhat venku. Čeká nás totiž otiskování chodidel, při kterém se dá nadělat velký nepořádek. Na zem položíme naši pastelem vytvořenou pláž. Když chodíme v písku, zanecháváme za sebou otisky chodidel. To samé proto uděláme i na naší pláži. Do malých tácků si dáme vodou naředěnou temperovou barvu. Každé z dětí si stoupne do barvy a nabarvenými chodidly se projde po pláži.

Posledním krokem k dokončení naší pláže je přidání písku. To budeme dělat nanášením lepidla štětce a následném sypání písku na části potřené lepidlem. Po dokončení pláže už zbývá jen počkat na výtvary dětí starších.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření pantoflů otiskováním chodidel, stříháním, kreslením a lepením.

Časová dotace:

Otiskování chodidel – 15 minut

Stříhání, kreslení, lepení – 45 minut

Výtvarné techniky:

Body-art (otisky chodidel), stříhání, kresba fixy, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Barevné papíry, temperová barva (oranžová/hnědá), malé tácky, štětce, nůžky, fixy, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Stejně jako u dětí mladších, i starší budou otiskovat svá chodidla. Každé ze starších dětí si vybere barevný papír, na který si udělá otisk obou chodidel. Otisky musí být na papíře umístěny tak, aby kolem nich byl dostatek prostoru.

Následně si svá chodidla vystřihneme. Nevystřiháváme však přesný tvar chodidla, ale pouze ovál kolem něj. Tyto ovály budou podrážkami našich pantoflí. Ze zbytků barevného papíru si každý vystřihneme pruhy, které budou znázorňovat pásek, díky kterému noha v pantofli drží.

Pásky našich pantoflí pokreslíme fixy. Jestli pásky nazdobíme obrázky nebo jen nějakými vzory je na uvážení každého z nás. Nakonec už jen pásky přilepíme k podrážkám a hotové pantofle nalepíme na písčitou pláž vytvořenou mladšími dětmi.

PRÁZDNINOVÝ VLAK

Výtvarný úkol:

Vytvoření vlaku (společný výrobek).

Organizace:

Tvorba vlaku nám zabere dva dny. První den budou starší i mladší děti tvořit vagóny, druhý den všichni společně vlak kompletovat.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření vagónů zapíjením anilínových barev do klovatiny.

Obrázek 16 – prázdninový vlak; zdroj: vlastní

Časová dotace:

Zapíjení anilinových barev – 30 minut

Lepení – 5 minut

Výtvarné techniky:

Malba klovatinou, zapouštění anilinových barev, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, klovatina, štětce, anilinové barvy, nádoby s vodou, kola vystříhaná z černého barevného papíru, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Každé dítě dostane svou čtvrtku (ta bude představovat vagón). Čtvrtku nejprve celou potřeme klovatinou, následně do klovatiny začneme zapouštět anilinové barvy. Budeme volit barvy evokující nám léto. Když je zabarvená celá čtvrtka, necháme vagón zaschnout.

Po zaschnutí vagónu si připravíme kola vystříhaná z černého barevného papíru a lepidla. Každé dítě si určí spodní část vagónu a na ni přilepí dvě kola.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření vagónu zapíjením anilinových barev do klovatiny (kresba klovatinou) a malbou suchými pastely a vytvoření kol z černého barevného papíru.

Časová dotace:

Kresba klovatinou, zapíjení anilinových barev – 35 minut

Malba suchými pastely, šablony, stříhání, lepení – 20 minut

Výtvarné techniky:

Kresba klovatinou, zapouštění anilinových barev, malba suchými pastely, šablony, kresba tužkou, stříhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, klovatina, anilinové barvy, štětce, nádoby s vodou, suché pastely, černé barevné papíry, kruhové šablony, tužky, nůžky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Postup bude podobný, jako u dětí mladších. Starší děti ovšem nebudou klovatinou nanášet na celou plochu papíru. Každý dostane čtvrtku (ta bude představovat vagón), na kterou si štětci namočenými do klovatiny něco nakreslí. Linky by měly být dost silné a nakreslené motivy letní (slunce, rostliny, voda ale klidně i různé abstraktní tvary). Kresba klovatinou musí být rychlá. dalším krokem je zapouštění anilinových barev do ještě mokré klovatiny.

Po zaschnutí vagónu zabarvíme bílé plochy čtvrtky suchým pastelem (každý si zvolí jednu barvu). Jakmile tak učiníme, vagónu stačí už jen přidělat kola. Kruhové šablony obkreslíme na černý papír, kola vystříháme a přilepíme je na spodní část vagónu.

Vlak bude kompletovat až učitel na nástěnce. Jako první umístí z barevného papíru vystřiženou kabinu a za ní bude umisťovat jeden vagón za druhým. Při kompletaci mohou učitelé pomáhat, radit a asistovat dětem.

7 POPIS A REALIZACE VYBRANÝCH ČINNOSTÍ

Z každého ročního období byla vybrána jedna výtvarná činnost, která mnou byla realizována v heterogenní třídě mateřské školy. Každá výtvarná činnost obsahuje verzi pro mladší a verzi pro starší děti. Při rozdělení dětí do skupin jsem přihlížela nejen k jejich věku ale i k individuálním schopnostem a dovednostem každého z nich. I přes rozdělení dětí do skupin, konečným výsledkem je vždy celek, který se bude krásně vyjímat na nástěnkách a v prostorách mateřské školy.

Každá výtvarná aktivita zahrnuje organizaci, výtvarný úkol, časovou dotaci, výtvarné techniky, pomůcky a materiály, popis činnosti a evaluaci. Přímo v textu jsou umístěny i ilustrativní fotografie pro snazší představu. Fotografie z průběhu realizací nalezneme v přílohách.

Evaluaci jsem prováděla na základě kvalitativně orientované metody – zúčastněného pozorování. Při evaluaci jsem se držela níže uvedených evaluačních otázek.

Evaluační otázky:

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činností?

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

Jak projevily děti zájem nebo nezájem o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

7.1 Podzim

JEŽEK

Organizace:

Vzhledem k tomu, že je tato výtvarná činnost časově poměrně náročná, by bylo ideální rozdělit si ji do dvou dnů. První den by děti pracovaly na pozadí, druhý den na ježkovi. Pozadí mohou tvořit mladší i starší děti dohromady, u ježka by bylo lepší si děti rozdělit.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření podkladu pro ježka otiskováním listů na papír. Následně vytvoření ježka lepením přírodních materiálů (lístků).

Obrázek 17 – ježek; zdroj: vlastní

Časová dotace:

Malba temperou, otisk přírodnin – 30 minut

Šablony, stříhání, kresba fixem, lepení – 45 minut

Výtvarné techniky:

malba temperou, otisk přírodnin, šablony, stříhání, kresba fixem, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Čtvrtky A4 (v barvách podzimu), tempery, listy z různých druhů stromů, štětce, nádoby s vodou, čtvrtky A5 (hnědé), šablona ježka, tužky, nůžky, černé fixy, černý papír, malé listy ze stromů, tekuté lepidlo Herkules

Popis činnosti:

Nejprve pozadí. Každý si vybereme jednu čtvrtku A4 (čtvrtky v podzimních barvách – žlutá, oranžová, červená). Na tuto čtvrtku budeme otiskovat listy z různých stromů. Výběr listů a barev které pro tiskání zvolíme je čistě na nás. Postup je následující – vybereme si list, pomocí štětce ho natřeme temperovou barvou a otiskneme ho na náš

papír. Je důležité, abychom natírali stranu listu s výraznější žilnatinou. Pozadí je hotové tehdy, kdy jsme s ním my spokojeni. Ať už máme na čtvrtce otisknutých listů pět nebo patnáct.

Nyní přichází na řadu ježci. Každý dostaneme hnědou čtvrtku, na kterou si pomocí šablony překreslíme obrys ježka, kterého si následně vystříhneme. Kdo by chtěl, může si ježka nakreslit sám. Poté co máme vystřiženo, přichází na řadu oči, čumáček a pusa. Oči a pusu nakreslíme černým fixem a čumáček vyrobíme zmačkáním kousku černého papíru do kuličky, kterou později nalepíme. Jako poslední nás čeká lepení. Pomocí lepidla přiděláme ježkovi čumáček. Když je čumáček na svém místě, přichází čas na bodliny. Celé ježčí tělo si potřeme lepidlem a začneme na něj umísťovat lístky, které budou představovat bodlinky. Není důležité, jak budeme lístky umísťovat. Důležité je jen to, aby bylo ježčí tělo pokryté bodlinami celé a aby lístky směřovali špičatými částmi ven. Bodliny chrání ježky před nepřáteli a my přece nechceme, aby těm našim ježkům někdo ublížil.

Po zaschnutí obou výrobků každý najdeme vhodné místo pro našeho ježka na našem pozadí, přilepíme ho a máme hotovo.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření podkladu pro ježka otiskováním listů na papír. Následně vytvoření ježka lepením přírodních materiálů (plodů javoru).

Časová dotace:

Malba temperou, otisk přírodnin – 20 minut

Kresba fixou, lepení – 30 minut

Výtvarné techniky:

malba temperou, otisk přírodnin, kresba fixou, lepení

Obrázek 18 – ježek; zdroj: vlastní

Výtvarné pomůcky a materiál:

Čtvrtky A3 (v barvách podzimu), tempery, štětce, nádoby s vodou, předem vystřižení ježci z hnědých čtvrtek A5, černé fixy, černý papír, tekuté lepidlo Herkules, plody javoru – křídlaté dvounažky (“nosíky”)

Popis činnosti:

Nejprve pozadí. Na rozdíl od dětí starších, my si vyrobíme pozadí jedno velké společné. Velkou čtvrtkou umístíme doprostřed stolu a budeme na ni otiskovat listy z různých stromů. Postup tiskání je už stejný, jako u dětí starších. Jediným rozdílem může být míra výpomoci, kterou od učitelů/starších dětí budou mladší děti potřebovat.

Nyní přichází na řadu ježci. Každý dostaneme již vystřiženého ježka z hnědé čtvrtky. Černou fixou nakreslíme ježkovi oči. Kdo bude chtít, může nakreslit i pusu. Čumáček vyrobíme zmačkáním kousku černého papíru do kuličky. Jakmile na nás všichni ježci koukají, víme, že je čas na lepení. Pomocí lepidla přiděláme ježkovi již připravený čumáček. Bodlinky budeme dělat pomocí plodů javoru (“nosíků”). Vezmeme do ruky nosík, jeho konec namočíme do lepidla a umístíme ho na ježčí tělo. Vyhneme se tím manipulaci se štětci, která může být pro mladší děti zatím příliš obtížná. Když je celé tělo pokryté bodlinkami, máme hotovo.

Po zaschnutí výrobků už nám zbývá jen najít vhodná místečka pro naše ježky na společném pozadí a přilepit je.

Evaluace:

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činností?

Nejprve k organizaci a časovému uspořádání činnosti. Jak jsem předpokládala, otiskování listů a vytvoření ježků nám zabralo celkem dva dny. První den jsme tvořili pozadí. Nelze říct, kolik času jsme otiskování listů věnovali celkem. Děti za mnou ke stolečku chodily postupně již od rána. Ten, kdo přišel do školy a měl chuť tvořit, šel hned za mnou. Pracovali jsme ve skupinkách a žádné z dětí neotiskovalo déle než 15 minut. U vytváření ježků jsem pracovala zvlášť s dětmi staršími a zvlášť s dětmi mladšími. Vystřihování ježků jsme zvládli ještě před svačinou, zbytku jsme se věnovali v rámci

řízené činnosti. Mladší děti byly hotové dříve než děti starší a čas přibližně odpovídal času předpokládanému.

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

Děti jsem motivovala krátkým povídáním o podzimu a jezcích schovávajících se ve hromádkách zbarveného listí. O krásách podzimu jsme si s dětmi povídali i během výtvarného tvoření. Zapojily se téměř všechny děti. Výjimkou byl dvouletý chlapeček, kterému se nechtělo otiskovat listy na společný podklad. Mrzelo mě to, ale nutit jsem ho nechtěla. O to více mě potěšilo, když se k nám připojil při vytváření ježka.

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

Celou činnost jsem měla předem pečlivě promyšlenou a připravenou, přesto se našlo několik věcí, které bych příště udělala jinak. Volba podkladové barevné čtvrtky – dala jsem dětem na výběr z vícero barev. Možnost výběru bych ponechala, na výběr bych však dětem dala pouze ze světlejších odstínů, aby otiskované listy na podkladu více vynikly. Při potírání listů jsme nepracovali s temperami a štětci, nýbrž se speciálními barvami s pěnovými aplikátory (vlastnosti podobné tempeře, jednodušší aplikace). Kresba ježčího obličej – mačkání a lepení čumáčků šlo dětem jako po másle ale kresba oka a úst z profilu dělala některým problém. Neuvědomila jsem si, jak náročné to pro dítě může být. Možná by pomohlo si s nimi kresbu obličej z profilu předem vysvětlit, ukázat a vyzkoušet, nebo se jí úplně vyhnout (udělat ježka zepředu). Pokrytí ježčího těla listy/nosíky – několik dětí mělo problém s pokrytím celého těla a umísťovaly přírodniny pouze na některé jeho části. Nakonec se však většině podařilo zakrýt ježčí tělo celé. Vysvětlili jsme si, že ježek musí mít bodlinkami pokryté celé tělo, aby byl chráněn před nepřáteli. Prostor pro vlastní iniciativu – po dokončení ježků vypadal jeden jako druhý, bylo by vhodné dát dětem více prostoru pro vlastní sebevyjádření. Toho bychom mohli docílit například tím, že by si během vycházky každé dítě samo nasbíralo přírodniny, se kterými by chtělo ježčí tělo vytvořit.

Jak projevovaly děti zájem nebo nezájem o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

Jak jsem již psala, s dětmi jsem pracovala ve skupinkách. Děti, které měly tvoření stále před sebou se chodily koukat na ty, které právě tvořily. Se zaujetím je pozorovaly a dotazovaly se kdy přijde řada na ně. Celá výtvarná činnost děti moc bavila. U otiskování listů byly fascinovány strukturou, kterou listy na papíře zanechávaly a při vytváření ježků se děti vyřádily u lepení přírodnin na ježčí tělo. Po dokončení a zaschnutí výtvorů jsem ježky vyvěsila na nástěnku, kde jsme si je společně znova prohlédli. Od dětí jsem získala samé pozitivní ohlasy.

7.2 Zima

ZAMRZLÉ OKNO

Organizace:

Ideální by bylo rozdělit si tvorbu zamrzlého okna do dvou až tří dnů. První den by starší děti kreslily vločky, druhý den by všechny děti tvořily zamrzlé okno anilinovými barvami a kuchyňskou solí a třetí den by starší děti stříhaly a lepily a mladší děti pouze lepily.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření zamrzlého okna pomocí voskovek, anilinových barev a kuchyňské soli. Následně vytvoření rámu okna a větve jehličnatého stromu.

Obrázek 19 – zamrzlé okno; zdroj: vlastní

Časová dotace:

Kresba voskovkou – 10 minut

Potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev, sypání soli – 25 minut

Stříhání, lepení – 30 minut

Výtvarné techniky:

kresba voskovkou, potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev, sypání soli, stříhání, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, bílé voskovky, anilinové barvy (odstíny modré a fialové), štětce, kuchyňské houbičky, nádoby s vodou, kuchyňská sůl, barevné papíry (hnědé, zelené), nůžky, tekuté lepidlo Herkules

Popis činnosti:

Jako první přichází na řadu kresba sněhových vloček. Každý dostaneme jednu bílou čtvrtku a bílou voskovkou na ni nakreslím sněhové vločky. Je to náročné, protože nevidíme stopu, kterou na papíře voskovkou zanecháváme. Můžeme si proto nejprve vzít výraznější voskovku a vyzkoušet si kresbu vločky na jiném papíře nanečisto.

Druhá část – zamrzlé okno. Dáme si před sebe čtvrtku s nakreslenými vločkami. Nejprve ji mokrou houbičkou celou namočíme. Díky tomu se do ní budou lépe vpíjet barvy. Když máme čtvrtku namočenou, začneme do ní zapouštět anilinové barvy. Ve chvíli, kdy je zabarvená celá čtvrtka, přichází čas na kuchyňskou sůl. Tou musíme čtvrtku posypat, dokud je stále mokrá. Kolik soli chceme použít a kde všude ji chceme mít je čistě na nás.

Nakonec se vrhneme na vytvoření okenního rámu a jehličnaté větve. Z hnědého papíru vystříháme předkreslené pruhy (okenní rám) a ze zeleného předkreslenou větvičku. Když máme vše vystřiženo, zbývá už jen lepení. Z pruhů hnědého papíru sestavíme a nalepíme rám okna na naši A4. Také vybereme místočko pro naši jehličnatou větev. Tu nalepíme pouze za prostředek, aby „jehlice“ mohly trčet do prostoru. Nakonec nalepíme tenký proužek hnědého papíru doprostřed větve a máme hotovo.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření zamrzlého okna pomocí anilinových barev, kuchyňské soli a lepení sněhových vloček. Následně vytvoření rámu okna.

Časová dotace:

Potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev, sypání soli – 25 minut

Lepení – 20 minut

Výtvarné techniky:

Potírání houbičkou, zapouštění anilinových barev, sypání soli, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, anilinové barvy (odstíny modré a fialové), štětce, kuchyňské houbičky, nádoby s vodou, kuchyňská sůl, hnědé papíry (o něco větší než A4), papírové sněhové vločky, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

U mladších dětí kreslení vloček voskovkou vynecháme, připravíme si anilinové barvy a sůl a pustíme se rovnou do zamrzlého okna. Postup je stejný, jako u dětí starších.

Zaschlou čtvrtku nalepíme doprostřed hnědého papíru, aby po stranách vznikly hnědé okraje, znázorňující okenní rám. Teď se pustíme do vloček. Vybereme si místo, kam chceme vločku umístit, potřeme ho lepidlem a umístíme na něj vločku. Kde a kolik vloček na okně budeme mít je čistě na nás. Obrázek je hotový ve chvíli, kdy jsme s naším výtvořem spokojeni.

Evaluace:

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činnosti?

K realizaci této výtvarné činnosti nám postačily dva dny. První den v ranních hodinách si starší děti nakreslily vločky a v rámci řízené činnosti všechny děti společně kouzlily s anilinovými barvami a se solí. Čas realizace přibližně odpovídal času předpokládanému.

Kresba vloček nám trvala 15 minut, ostatní 20-25 minut (starší děti si dávaly více záležit a věnovaly malbě anilinovými barvami více času než děti mladší). Druhý den se stříhalo a lepilo. U mladších dětí vše probíhalo tak, jak jsem očekávala. Drobná změna nastala u dětí starších, se kterými jsme se zasekli u stříhání. Realizace tak trvala poněkud delší dobu.

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

V rámci motivace jsme si s dětmi prohlíželi fotografie zamrzlých okenic, vloček a jiných krás vyčarovaných zimou. Děti si obrázky prohlížely se zaujetím a byly zvědavé, jaké čarování čeká na ně. Nad tématem zimy jsme polemizovali před i v průběhu výtvarné činnosti. Do výtvarného tvoření se zapojily všechny děti bez výjimky.

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

Stejně jako u předchozí výtvarné činnosti (ježci) se i zde našlo pár věcí, které bych příště pozměnila. Kresba vloček – kresba bílou barvou na bílý podklad je pro děti opravdu náročná. Ideální by bylo věnovat se kresbě vloček den dopředu (na kontrastní podklad). Děti by tak měly kresbu vloček zažitou, naučenou a poradily by si s tím lépe. I přes nepřipravenost jsou však výsledky moc hezké, dětem se dařilo. Volba barev při zapouštění – u mladších dětí je potřeba pozorněji hlídat barvy, které na štětce nanášejí. Normálně bych je nechala experimentovat se všemi barvami, ale zelená ani červená k zimě a mrazu nepatří. Šířka rámu – rámy oken u starších dětí byly zbytečně široké. Kdybych je předkreslila tenčí, nemusely by zakrýt tak velký kus vytvořeného okna. Stříhání větví – u stříhání jsem děti přecenila. Bylo to pro ně příliš náročné a zdlouhavé. Pro příště bych místo větvíček volila například vyzdobení rámu okna kresbou tuší.

Jak projevovaly děti zájem nebo nezáměr o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

Nejvíce zájmu u dětí vyvolalo zapouštění barev a čarování s kuchyňskou solí. Poté co děti výtvary dokončily, chodily své výkresy neustále kontrolovat. Pozorovaly, jaká kouzla sůl na papíře dělá. Ze stříhání už bohužel tolik nadšené nebyly. Jak jsem zmiňovala, tvoření větvíček pro ně bylo příliš náročné, což se odrazilo i na jejich nadšení z této části tvoření. Poté co děti dokončily svá zamrzlá okna, uspořádali jsme výstavu. Každé dítě umístilo svůj výtvar na libovolné místo ve třídě a stejně jako na opravdových výstavách jsme se

volně pohybovali po prostoru a prohlíželi si jeden obrázek za druhým. Od dětí jsem získala spoustu pozitivních ohlasů.

7.3 Jaro

KERAMICKÁ MÍSA

Organizace:

Výroba keramické mísy je časově poměrně náročná. První den podnikneme procházku a děti nasbírají různé přírodniny, které později využijí jako tiskátka při zdobení mís. Následující dny budeme tvořit mísy. Ideální je pracovat s dětmi

Obrázek 20 – keramická mísa; zdroj: vlastní

ve skupinkách a rozdělit si tvoření mís do více dní. Můžeme se tak dětem více věnovat.

Výtvarný úkol:

Vytvoření keramické mísy z keramické hlíny a vyzdobení mísy rytím a razítkováním.

Výtvarné techniky:

Modelování, rytí (párátka), razítkování (přírodninami, tiskátky), šablony

Výtvarné pomůcky a materiál:

Keramická hlína, navlhčené hadry, kuchyňské houbičky, nádoba s vodou, válečky, papírová šablona – kruh, párátka, přírodniny, různá tiskátka, mísy (stačí papírové/plastové) v igelitových sáčcích

Starší děti

Časová dotace:

Modelování, šablony, rytí, razítkování – 45 minut

Popis činnosti:

Přichází jaro a příroda se začíná pomalu měnit. První den se proto s dětmi vydáme na jarní procházku, při které nasbíráme různé přírodniny, které později budeme moci využít jako tiskátka při zdobení keramických mís. Následující den už se pustíme do samotné výroby mís.

Každé dítě dostane kus hlíny. S hlínou musíme pracovat na navlhčeném hadru, aby se nám nepřilepila ke stolu. Z hlíny si válečkem vyválíme plát. Po vyválnění hlíny si na plát přiložíme kruhovou šablonu a párátkem vyřízneme z plátu kruh. Jamile před sebou máme kulatý plát, přichází čas na zdobení. Plát můžeme nazdobit rytím různých obrázků párátky nebo razítkováním přírodnin a dalších tiskátek. Nakonec už jen umístíme nazdobené pláty do připravených mís v igelitových sáčcích. Pláty tak získají tvar mís, do kterých jsou vloženy a díky igelitovým sáčkům se pláty k mísám nepřilepí. Hrany nazdobeného plátu zahladíme kuchyňskými houbičkami navlhčenými vodou. V této chvíli máme hotovo a naše pláty necháme několik dní schnout. Po několika dnech vyschnou a ztuhnou. Z plátů tak konečně vznikají mísy (mísy v igelitových sáčcích již můžeme odebrat a schovat na příště), které jsou připraveny na vypálení.

Mladší děti

Časová dotace:

Modelování, razítkování – 45 minut

Popis činnosti:

Postup u mladších dětí je stejný, jako u dětí starších. Odlišná je pouze míra výpomoci, kterou budou mladší děti potřebovat. Mladší děti nemají dostatečnou sílu na vyválnění plátu z keramické hlíny, musíme jim proto při válení pomoci. Manipulace s párátky je pro ně také příliš náročná. Kruhové pláty jim vyřízneme my a zdobit budou pouze razítkováním přírodnin a dalších tiskátek.

Evaluace:

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činností?

Výrobě keramických mís jsme věnovali dva dny. Přírodniny, které jsme potřebovali k razítkování, jsme si nasbírali den před zahájením výtvarného tvoření. Při výrobě mís pracovaly děti ve skupinkách. Skupinky jsem tvořila náhodně, starší a mladší děti jsem neoddělovala. Mladších dětí tak u stolečků bylo méně a já jim mohla poskytovat potřebnou míru výpomoci. Utvoření skupin se mi osvědčilo i z hlediska prosociálního. Několikrát jsem zaznamenala, jak starší děti pomáhaly mladším kamarádům. Starším dětem trvalo vytvoření keramické mísy delší dobu. Samy vyválely plát, vyřezaly kruh a nazdobily jej rytím a razítkováním – 45 minut. Mladší děti byly hotové rychleji. Válení si pouze vyzkoušely a vyříznutý kruh nazdobily razítkováním – 30 minut.

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

Některé z dětí se s keramikou setkaly poprvé, proto jsme si nejprve představili keramiku jako takovou. Ukázali a ohmatali jsme si keramickou hlínu i hotové keramické výrobky. Následně jsme debatovali nad tématem jara a jarních motivů, které bychom mohli na našich mísách vyobrazit. S výjimkou jednoho tříletého chlapce se na práci s hlínou všechny děti těšily. Zmiňovaného chlapce jsem posadila ke stolečku proti jeho vůli. Když jsem viděla, jak moc to bavilo všechny děti před ním, chtěla jsem, aby to alespoň vyzkoušel. Ulevilo se mi, když se od stolečku po chvíli ozvalo: „Paní učitelko, koukej na tu placku, to bude máma koukat!“ A tak se nakonec výroby keramických mís zúčastnily všechny děti.

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

Celá realizace probíhala hladce, pár věcí bych ale přece zmínila. Využití navlhčených hadrů – hlína má tendenci se dost lepit, čemuž předejdeme využitím navlhčených hadrů. My jsme tomu předešly, naštěstí jsem s tím byla předem obeznámena. Využití párátka jako rydla – starším dětem nedělá manipulace s párátkou problém, mohla jsem je proto povzbudit k tomu, aby je více využívaly. Upřednostňovaly razítkování přírodninami. Párátky mohlo na miskách vzniknout více jarních motivů. Vypalování keramické hlíny – celý proces vytvoření keramické mísy trvá poměrně dlouhou dobu. Je potřeba s tím

počítat a začít s tvoření včas. Kdybychom s dětmi chtěli mísy i glazurovat, musíme počítat s tím, že bude potřeba další vypalování. Glazurování už jsme my bohužel nestihli.

Jak projevovaly děti zájem nebo nezájem o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

Zájem dětí o tvoření s hlínou byl velký. S hlínou nepracují tak často, pár z nich se s ní setkaly úplně poprvé. Bylo to pro ně něco nového a zajímavého. Několik dětí si z keramické hlíny tvořily i po dokončení mísy, bylo náročné je od modelování odtrhnout. Na závěr jsme se shromáždili v kruhu a povídali si o tom, co vše bychom do našich mís mohli dát. I následující dny chodily děti pozorovat a zkoumat, jak nám mísy vysychají.

7.4 Léto

BALÓNY NA OBLOZE

Výtvarný úkol:

Vytvoření oblohy plné balónů (společný výrobek).

Organizace:

Při této výtvarné činnosti budou pracovat mladší a starší děti na zcela odlišných výtvorech. Až na

Obrázek 21 – balóny na obloze; zdroj: vlastní

konci se jejich výtvary spojí v jeden společný. Celý výtvarný projekt nám zabere dva dny. První den se ponese v duchu pastelů, nůžek a tuše, druhý den budeme pracovat s temperou a anilinovými barvami.

Mladší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření modré oblohy suchými pastely a mraků bílou temperou. Výtvarný projekt bude sloužit jako podklad pro balóny vytvořené staršími dětmi.

Časová dotace:

Malba suchými pastely – 15 minut

Malba temperovými barvami – 15 minut

Výtvarné techniky:

Malba suchým pastelem a temperou, body-art

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílá velká čtvrtka, suché pastely v modrých odstínech, bílá tempera, malý táč/mísa

Popis činnosti:

Na stůl umístíme velkou bílou čtvrtku. Pokud dostatečně velký formát čtvrtky nemáme k dispozici, můžeme slepit více menších čtvrtek lepicí páskou. Doprostřed čtvrtky umístíme misku se suchými pastely v modrých odstínech. Děti se rozestaví okolo čtvrtky. Jejich úkolem bude zabarvit celou plochu čmáráním a roztíráním suchých pastelů.

Jako další přichází na řadu mraky. K vytvoření mraků budeme potřebovat jen bílou temperovou barvu. Ruce nám poslouží místo štětců. Aby se nám ruce dobře namáčely do barvy, dáme si temperu na malý táč nebo mísu. Roztíráním bílé barvy krouživými pohyby si každé dítě udělá na obloze svůj mrak.

Starší děti

Výtvarný úkol:

Vytvoření létajícího balónu tuší pokresleného letními motivy a vybarveného anilinovými barvami.

Časová dotace:

šablona, stříhání, kresba tuší – 45 minut

malba anilinovými barvami – 30 minut

kresba fixy, lepení – 10 minut

Výtvarné techniky:

Šablona, stříhání, kresba tuší a fixou, malba anilinovými barvami, lepení

Výtvarné pomůcky a materiál:

Bílé čtvrtky A4, kruhové šablony, tužky, nůžky, tuš, vatové tyčinky do uší, ruličky od toaletního papíru, nádoby s vodou, štětce, anilinové barvy, černé fixy, lepidlo tyčinka

Popis činnosti:

Nejprve si každé dítě vezme čtvrtku, přiloží na ni šablonu a tužkou obkreslí kruh, který následně vystříhne. Když máme všichni vystříhnuto, pustíme se do kresby tuší. Balón si každý pokreslíme čímkoliv chceme. Důležité je, abychom kreslili pouze obrysy a vytvořili si tak omalovánky, které budeme později vybarvovat anilinovými barvami. Každý dostaneme také polovinu ruličky od toaletního papíru, na kterou si nakreslíme mříž. Rulička bude znázorňovat koš, který balón ponese. Po zaschnutí tuše budeme balón i koš vybarvovat anilinovými barvami. Musíme dávat pozor, aby byly barvy jasné a nevpíjely se nám do sebe.

Po zaschnutí balónu, koše i oblohy, kterou tvořily mladší děti, je čas dát celý výtvar dohromady. Každé starší dítě si vybere místo na obloze, kam chce umístit svůj balón. Nalepí balón, kus pod něj koš a fixou dokreslí provazy, které upevňují koš k balónu. Výtvar je kompletně hotový tehdy, kdy si všechny balóny vesele poletují po obloze.

Evaluace:

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činností?

Jak jsem předpokládala, vytvoření balónů na obloze nám trvalo dva dny. První den jsme s dětmi mladšími stihli jak oblohu, tak mraky. Děti starší se mezitím věnovaly výrobě balónů, konkrétně obkreslování, stříhání a kresbě tuší. Druhý den měly mladší děti již bez práce, zatímco děti starší dokončovaly balóny a společný výtvar kompletovaly. Co se týče časového uspořádání, obloha i mraky zabraly dětem kratší čas, než jsem původně myslela. Oblohu měly hotovou během 15 minut, mraky během 10 minut. Balóny starší děti stříhaly hned po příchodu do mateřské školy. Tuší kreslily 20 minut, anilinovými barvami vybarvovaly 20 minut a celý výrobek kompletovaly 10 minut.

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

Děti jsem motivovala povídáním si o létě a o blížících se prázdninách. V kroužku jsme si ukázali, co budeme společně tvořit. Motivace pokračovala v průběhu tvoření. S mladšími dětmi jsme rozebírali barvu oblohy a počasí v létě, se staršími dětmi letní motivy a létání balónem. Do výtvarného tvoření se zapojily všechny děti, které byly ty dny přítomny.

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

V průběhu výtvarného tvoření jsem narazila na několik věcí, u kterých je potřeba dát si pozor. Kresba mříže tuší – kresba mříže může být pro některé děti náročná, postupovali jsme proto krůček po krůčku (nejprve čáry vodorovné, poté svislé). Předkreslení obrázků tužkou – na balón jsme kreslili černou tuší. Některým dětem se dle jejich slov obrázky nepovedly a dotazovaly se nových čtvrtků. Kdybychom si obrázky nejprve předkreslili tužkou, mohli jsme nespokojenosti z obrázků předejít. Malba anilinovými barvami – při vybarvování motivů nekreslených tuší měly barvy tendenci zapíjet se do sebe a knoflíky na paletě se zanášet. Je proto potřeba dětem předem ukázat, jak se štětci a anilinovými barvami pracovat.

Jak projevovaly děti zájem nebo nezájem o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

Všechny děti se do výtvarného tvoření pustily se zájmem a nadšením. Mladším dětem z počátku dělalo problém zabarvení celé plochy, byly opatrné a omezovaly se na části čtvrtky, které byly přímo před nimi. Po chvíli však zadání pochopily a do malby suchými pastely se postily naplno. Po dokončení jsme se shromáždily na koberci kolem výtvoru. Vzala jsem do rukou vystřihnutého panáčka, umístila ho do jednoho z balónů a řekla: „Já jsem paní učitelka a na prázdniny bych chtěla letět k moři“. Poté jsem panáčka předala jednomu z dětí, které ho opět umístilo do jednoho z balónů a do stejné věty jen doplnilo své jméno a kam by se o prázdninách chtělo podívat. Takto jsme pokračovali, dokud se nevystřídaly všechny děti.

8 Diskuse

Ověření využitelnosti zásobníku výtvarných činností proběhlo realizací čtyř vybraných aktivit ve věkově heterogenní třídě mateřské školy. Z realizace je patrné, že jsou všechny čtyři činnosti ve věkově heterogenní třídě mateřské školy proveditelné.

Každá mnou vytvořená výtvarná činnosti obsahuje verzi pro mladší a verzi pro starší děti. Při realizaci výtvarných aktivit jsem děti nejprve rozdělila do skupin, ve kterých jsme se výtvarnému tvoření věnovali. Při rozdělování dětí do skupin jsem přihlížela nejen k jejich věku, ale i k jejich osobním dispozicím a možnostem. Stejný přístup jsem zaznamenala i u Syslové (2022) a Otevřelové (2016), které na velkou rozdílnost mezi dětmi v předškolním věku upozorňují. Není možné se řídit pouze věkem. Při práci s dětmi předškolního věku bychom měli postupovat pozvolně, nenásilně a s respektem k vývojovému stupni konkrétního dítěte.

Vondrová (2005) zmiňuje, že během výtvarných činností bychom měli dětem dávat dostatek prostoru k vlastnímu sebevyjádření. Při kompletaci výtvarných nápadů jsem se proto snažila sestavit je tak, aby dětem nebránily v uplatňování vlastní iniciativy a měly během tvoření dostatek volnosti. Vondrová (2005), Kohlová (1996) a Uždil (2002) uvádějí, že z počátku je pro děti důležitější samotný proces výtvarného tvoření. Až později zaujetí procesem přejde v důležitost výsledku kresby. Toto tvrzení se mi potvrdilo v průběhu realizace. Vypozorovala jsem, že nadšení mladších dětí pramení spíše z prožitku, zatímco u starších dětí převažuje radost z konečného výsledku. Starší děti už se začínají plně věnovat znázorňování konkrétních předmětů, detailů, odpovídajícím proporcím a konfrontují osvojená obecná schémata s realitou světa (Lisá & Kňourková, 1986).

Jak píše Uždil (2002), manipulace s některými výtvarnými instrumenty u mladších dětí ještě není ideální. U mladších dětí jsem proto volila spíše měkké a poddajné nástroje širších tlouštěk. Starší děti už se nemusely omezovat na měkké, poddajné a široké nástroje a pracovaly například s tenkými štětci a vatovými tyčinkami. Kromě výtvarných instrumentů jsem věnovala pozornost i volbě formátu papíru. Jak uvádí Kutálková (2010), čím mladší dítě je, tím větší formát papíru by mělo dostat.

Další postřehy se týkají chodu heterogenní třídy mateřské školy. Podle Syslové (2022) a Průchy a Koťátkové (2013) přináší věkově heterogenní třídy spoustu výhod. Mladší a starší děti se vzájemně obohacují. U mladších dětí dochází k napodobování a snaze vyrovnávat se dětem starším, což je neustále žene kupředu. Starší děti vysvětlují mladším dětem postupy při různých činnostech, pomáhají jim a přijímají je mezi sebe, čímž se u nich rozvíjí citlivost při pomoci druhým, prosociální chování a vyjadřování. Na základě vlastní zkušenosti mohu tato tvrzení potvrdit. V heterogenních třídách spatřuji spoustu pozitiv. Jsem vděčná za nové poznatky, které jsem prostřednictvím této práce a realizace výtvarných činností získala.

Následující odstavce jsou věnovány shrnutí realizací vybraných výtvarných činností zodpovězením si evaluačních otázek.

Jak zvládly děti obou skupin organizaci a časové uspořádání činností?

V heterogenních třídách mateřských škol jsou děti různého věku a stupně vývoje. Při organizaci a časovém uspořádání výtvarných činností je potřeba tuto skutečnost zohledňovat. S dětmi jsem pracovala ve skupinkách o čtyř až sedmi dětech. Každá mnou vytvořená výtvarná činnost obsahuje verzi pro starší a verzi pro mladší děti. Starší a mladší děti tak většinou pracovaly na odlišných výtvorech a osvědčilo se mi pracovat s nimi odděleně. Přesto se našlo i pár výjimek, kdy jsem tvořila skupinky bez ohledu na věk (otiskování listů, tvorba keramických mís). Mladší děti zpravidla pracovaly na verzi pro mladší děti a starší děti na verzi určené pro ně. Výjimkou byla pětiletá holčička, kterou jsem po konzultaci s učitelkou přiřadila k dětem mladším. Její schopnosti a dovednosti nedosahují stejné úrovně jako u dětí téhož věku, holčička je v mnoha směrech pozadu. Časově bylo tvoření v heterogenní třídě poměrně náročné. To se však dalo předpokládat. Na dokončení výrobku děti pokaždé potřebovaly minimálně dva dny s tím, že se tvoření věnovaly po celou dobu řízené činnosti a někdy i hned po příchodu do mateřské školy.

Jaké bylo zapojení a motivace dětí při činnostech?

Doležalová (2010) uvádí podmínky nutné pro úspěšný rozvoj grafomotoriky. Jednou z nich je vzbuzení zájmu ať už hrou, pohádkou nebo třeba novostmi činností. Myslím si, že

vzbudit v dětech zájem je před zahájením samotného výtvarného tvoření velmi důležité. S tím souvisí i zapojení dětí. Jestliže zvolíme správnou motivaci a v dětech o činnost vzbudíme zájem, máme jistotu, že se děti budou chtít zapojit. Formy motivace jsem volila různé. Někdy jsme si o tématu povídali, jindy si ukazovali různé obrázky. Díky tomu se děti na výtvarné tvoření téměř vždy těšily a téměř vždy se zapojily.

Jaká se objevila rizika, úskalí realizace?

Rizika se během realizace objevila různá, nikdy však tak závažná, aby nám celou realizaci překazila. Jednalo se spíše o drobnosti, které lze napravit drobným poupravením. Konkrétní rizika a úskalí jsou vypsána v evaluacích pod každou realizovanou činností. Myslím si, že předcházet možným rizikům se člověk naučí především praxí. Já jsem se s praxí v mateřské škole setkala až v rámci vysokoškolského studia a zkušeností zatím nemám mnoho. Věřím, že časem se mi bude rizikům a úskalím předcházet snáz.

Jak projevovaly děti zájem nebo nezájem o činnosti a jak činnosti reflektovaly?

Před začátkem výtvarného tvoření jsem se snažila v dětech vbuzovat zájem prostřednictvím různých forem motivace. Díky tomu se děti do činností pouštěly vždy se zájmem a nadšením. Zájem i nadšení zpravidla přetrvávaly po celou dobu realizace. Po dokončení výtvorů jsme celý proces i finální výsledek společně reflektovali. Někdy formou rozhovoru, jindy uspořádáním výstavy. Od dětí jsem získávala samé pozitivní ohlasy. Proces tvoření je bavil, hotové výtvary se jim líbily a díky tomu jsem byla nad míru spokojená i já.

ZÁVĚR

Cílem bakalářské práce bylo vytvoření zásobníku aktivit napříč školním rokem, pro věkově heterogenní třídy mateřských škol. Sestavování zásobníku výtvarných činností předcházela teoretická část. V teoretické části jsem vycházela z důležitých poznatků týkajících se předškolního období a dětského výtvarného projevu. Myslím si, že člověk, který realizuje výtvarné činnosti s dětmi předškolního věku, by měl znát jak jejich věkové zvláštnosti, tak jejich individuální možnosti. Dále jsem se věnovala výtvarným činnostem jako takovým. Znalost alespoň základních výtvarných technik, materiálů a instrumentů považuji při výtvarném tvoření s dětmi za nezbytné. Poslední kapitola teoretické části bakalářské práce je věnována věkově heterogenním třídám mateřských škol, která přináší informace týkající se výhod věkově heterogenních tříd a metodických doporučení pro práci v nich.

Mým záměrem bylo, aby praktická část bakalářské práce byla co nejvíce praktickou a pro mě i ostatní pedagogy co nejvyužitelnější. Sestavila jsem zásobník šestnácti výtvarných činností. Každá činnost obsahuje verzi pro mladší a verzi pro starší děti, aby byla jejich realizace možná v heterogenních třídách mateřských škol. Při kompletování praktické části jsem vycházela z poznatků získaných v části teoretické. Zahrnuty jsou nejrůznější výtvarné techniky, materiály i instrumenty. Díky rozdělení každé činnosti do dvou verzí je možné využití výtvarných nápadů i ve třídách věkově homogenních. Najdou se zde i takové výtvarné činnosti, které nemusíme vázat pouze ke konkrétnímu ročnímu období a lze je s drobným poupravením využít i v jakémkoliv jiném období školního roku. Myslím si, že v této práci nalezne inspiraci každý učitel mateřské školy.

Z každého ročního období byla vybrána jedna výtvarná činnost, kterou jsem realizovala ve věkově heterogenní třídě mateřské školy a následně evaluovala. Spolupráce s vybranou třídou probíhala skvěle. Děti byly pozorné, pečlivé, tvořivé a činnosti je bavily. K vypracování evaluace jsem použila metodu zúčastněného pozorování a výtvarné nápady jsem evaluovala zodpovídáním si stanovených evaluačních otázek.

Osobní přínos této práce spatřuji především v tom, že jsem získala spoustu nových poznatků z prostudované literatury, obohatila jsem se novými výtvarnými nápady

a technikami, vyzkoušela jsme si práci s dětmi v heterogenní třídě mateřské školy a absolvovala tak další cenné hodiny praxe. Jsem přesvědčena, že práci v budoucnu využiji jak v profesním, tak v osobním životě.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Knižní zdroje

- Allen, K. E., & Marotz, L. R. (2002). *Přehled vývoje dítěte: od prenatalního období do 8 let*. Portál.
- Andersonová, J., Fischgrundová, S., & Lobascherová, M. (1994). *Dobrý start do školy*. Portál.
- Bacus, A. (2004). *Vaše dítě od 3 do 6 let*. Portál.
- Bezděková, L., Kubecová, M., Kupcová, Z., & Váňová, H. (2016). *Rozvíjíme výtvarné dovednosti a fantazii dětí*. Nakladatelství Dr. Josef Raabe.
- Doležalová, J. (2010). *Rozvoj grafomotoriky v projektech*. Portál.
- Hazuková, H. (2011). *Výtvarné činnosti v předškolním vzdělávání*. Nakladatelství Dr. Josef Raabe, s.r.o.
- Kohlová, M. (1996). *200 výtvarných činností: Náměty pro tvořivost dětí od 3 let*. Portál.
- Kohlová, M. F. (2004). *Výtvarné činnosti pro malé děti: rozvíjíme šikovnost a tvořivost dětí od 1 do 3 let*. Portál.
- Křížová, Ž. (2017). *Výtvarné náměty a techniky v předškolním vzdělávání*. Dr. Josef -62- Raabe, s.r.o.
- Kutálková, D. (2010). *Jak připravit dítě do 1. třídy*. Grada.
- Langmeier, J., & Krejčířová, D. (2006). *Vývojová psychologie*. Grada.
- Lisá, L., & Kňourková, M. (1986). *Vývoj dítěte a jeho úskalí*. AVICENUM.
- Looseová, A. C., Piekertová, N., & Dienerová, G. (2003). *Grafomotirka pro děti předškolního věku: Cvičení pro děti ve věku od 4 do 8 let*. Portál.
- Matějček, Z. (2005). *Prvních 6 let ve vývoji a výchově dítěte*. Grada.
- Syslová, Z. (2022). *Věkově heterogenní třídy v mateřské škole*. Portál.
- Šulová, L. (2004). *Raný psychický vývoj dítěte*. Karolinum.
- Uždil, J. (2002). *Čáry, klikyháky, paňáci a auta: Výtvarný projev a psychický život dítěte*. Portál.

Otevřelová, H. (2016). *Školní zralost a připravenost*. Portál.

Piaget, J., (1999). *Psychologie inteligence*. Portál.

Průcha, J., & Kořátková, S. (2013). *Předškolní pedagogika: učebnice pro střední a vyšší odborné školy*. Portál.

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Karolinum.

Vondrová, P. (2001). *Výtvarné techniky pro děti: hry a výtvarné činnosti pro děti ve věku od 4 do 9 let*. Portál.

Vondrová, P. (2005). *Výtvarné náměty pro čtvero roční období*. Portál.

Internetová zdroje:

IS MUNI Informační systém Masarykovy univerzity. (n.d.). *Pozorování*.
<https://is.muni.cz/el/ped/podzim2022/SZ6006/index.qwarp?prejit=9574647>

Kropáčková et al. (2019). *Metodika předškolního vzdělávání zaměřená na didaktické aspekty práce s dětmi aneb jak usnadnit přechod dětí z předškolního do primárního vzdělávání*. <https://pages.pedf.cuni.cz/sc1/files/2020/02/Metodika-PV.pdf>

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. (2021). *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. <https://www.msmt.cz/file/56051/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

- Obrázek 1 – podzimní strom; zdroj: vlastní
- Obrázek 2 – zvířecí stopy; zdroj: vlastní
- Obrázek 3 – zvířecí stopy; zdroj: vlastní
- Obrázek 4 – plášť sv. Martina; zdroj: vlastní
- Obrázek 5 – chaloupka z perníku; zdroj: vlastní
- Obrázek 6 – novoroční ohňostroj nad městem; zdroj: vlastní
- Obrázek 7 – novoroční ohňostroj nad městem; zdroj: vlastní
- Obrázek 8 – radovánky na kluzišti; zdroj: vlastní
- Obrázek 9 – hnízdo plné vajíček; zdroj: vlastní
- Obrázek 10 – rozkvetlá louka; zdroj: vlastní
- Obrázek 11 – rozkvetlá louka; zdroj: vlastní
- Obrázek 12 – jarní deštík; zdroj: vlastní
- Obrázek 13 – jarní deštík; zdroj: vlastní
- Obrázek 14 – letní pexeso; zdroj: vlastní
- Obrázek 15 – procházka po pláži; zdroj: vlastní
- Obrázek 16 – prázdninový vlak; zdroj: vlastní
- Obrázek 17 – ježek; zdroj: vlastní
- Obrázek 18 – ježek; zdroj: vlastní
- Obrázek 19 – zamrzlé okno; zdroj: vlastní
- Obrázek 20 – keramická mísa; zdroj: vlastní
- Obrázek 21 – balóny na obloze; zdroj: vlastní
- Obrázek 22 – realizace výtvarné činnosti Ježek; zdroj: vlastní
- Obrázek 23 – realizace výtvarné činnosti Zamrzlé okno; zdroj: vlastní
- Obrázek 24 – realizace výtvarné činnosti Keramická mísa; zdroj: vlastní
- Obrázek 25 – realizace výtvarné činnosti Balóny na obloze; zdroj: vlastní

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – ježek

Příloha č. 2: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – zamrzlé okno

Příloha č. 3: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – keramická mísa

Příloha č. 4: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – balóny na obloze

Příloha č. 1: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – ježek

Obrázek 22 – realizace výtvarné činnosti Ježek; zdroj: vlastní

Příloha č. 2: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – zamrzlé okno

Obrázek 23 – realizace výtvarné činnosti Zamrzlé okno; zdroj: vlastní

Příloha č. 3: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – keramická mísa

Obrázek 24 – realizace výtvarné činnosti Keramická mísa; zdroj: vlastní

Příloha č. 4: Fotografie z realizace výtvarné činnosti – balóny na obloze

Obrázek 25 – realizace výtvarné činnosti Balóny na obloze; zdroj: vlastní